

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintele se se tramita francata
la redactiuni.

Anulu III.

Blasiu 1 Martie 1890.

Nr. 11.

Partea besericésca.

Epistol'a enciclica

a Preasântului nostru Parinte Leonu XIII

Câtra toti Patriarhii, Primatii, Archiepiscopii, Episcopii
si Ordinarii, cari se afla in pace si in unire cu Scaunulu
Apostolicu.

Despre celea mai de frunte detorintie ale
cetatienuilor catolici.

(Urmare din Nr. 10).

Abiá vomu amintí aici luptele cele multe si grele, ce s'au pornitu asupr'a besericeii. Pentru-câ ómenii, din cauza câ mintea cu ajutoriulu recercârilor scientifique a descoperitu o multime de lucruri necunoscute si ascunse in secretele naturei si le-a intogmitu dupa trebuintele vietiei, s'au incrediutu intr'atat'a, in câtu dejá ar' voi se scóta din viéti'a sociala auctoritatea si domni'a lui Domnedieu. — Sedusi de gresiél'a acést'a, ei straplânta in natur'a omenésca domni'a rapita dela Domnedieu; diçu câ in natura trebuie sè se cerce isvorulu si indreptariulu ori cârui adevéru, si câ totu aceea e si principiulu si obiectulu fiesce cârei religiuni. De aici apoi urméza negarea totoruru adevéruilor descoperite; negarea moralulu crestinescu si alu besericeii; de aici afirmarea câ beseric'a nu are dreptulu de-a aduce legi si nici alte drepturi; si ce e mai multu, câ besericeii nici nu trebuie sè se dée locu intre institutiunile civile. Câ se póta apoi faurí dupa norm'a acést'a legile, si se crésca astu-feliu si popórele, facu totu ce e cu potintia câ se ajunga la putere si se puna mân'a pre frênele Statului. Si asiá religiunea catolica se ataca atatu pre facia câtu si pre ascunsu; se dá

libertatea cea mai deplina totoruru invetiaturiloru gresite si stricatióse, si se impiedeca prin nenumerate greutâti marturisirea publica a religiunei crestine.

Intre impregiurârele aceste atatu de grele trebuie inainte de tóte câ totu insulu se aiba grigia de sine, si sè se nesuiésca a pastrá inradacinata bine in inima credinti'a, ferindu-se de pericule si intrarmându-se mai alesu in contr'a deosebiteloru ispitiri insielatóre. Spre paz'a virtutei acesteia credemu câ e de celu mai mare folosu si fórté corespundietoriulu tîmpului nostru, a se silí cu tóta diliginti'a amesuratu capacitatei si ingeniulu fiesce-cârúia spre cunóscerea religiunei crestine, si spre a inzestrá mintea cu sciinti'a totoruru acelor'a ce suntu cuprinse in religiune, si cari se potu cunósce si cu mintea singura. Si fiindu-câ e de lipsa câ credinti'a nu numai se infflorésca necorupta in inimi, ci se si crésca din ce in ce mai multu, trebuie indreptata adeseori câtra Domnedieu rogatiunea supusa si umilita a Apostoliloru: *adauge-ne nóue credinti'a*¹⁾.

Intre lucrurile ce se tienu de credinti'a crestina mai suntu inea si alte detorintie, a caroru implinire esacta si acurata déca totu-de-a-un'a a fostu de lipsa spre mantuire, e de lipsa mai cu séma in tempulu nostru. — In mijloculu pareriloru celoru multe gresite ce e dreptu detorinti'a besericeii este se apere adevéru si se desradecinéze din inimi erorile, si detorinti'a acést'a trebuie se-o implinésca cu sântienia in tóte tempurile, pentru-câ in paz'a ei este incredintiata onórea lui Domnedieu si mantuirea ómeniloru. Inse atunci candu lips'a e urgenta, nu numai Episcopii

¹⁾ Luc. XVIII, 5.

au detorinti'a de-a aperi' intregitatea credintiei, ci totu insulu e detoriu se impartasiésca si altor'a credinti'a sa, fia spre invetiatur'a seau intarirea altoru credintiosi, fia spre combaterea atacuriloru necredintiése¹⁾. A se retrage dinaintea inamicului si a tacé, pre cându din tôte părțile se face unu sgomotu cumplitu spre a înăduși adevărulu, este caracteristiculu unui omu nepasatoriu, seau care se indoiesce despre adevăretatea principiiloru ce le marturisesce. Amendoue suntu lucruri rusinose, vatematöre pentru Domnedieu, opuse mantuirii private si publice, si folositore numai inamiciloru credintiei; de-öre-ce activitatea molesita a ómeniloru de omenia maresce numai cutezarea celoru rei. — Si cu atatu e mai condamnabila slabiciunea crestiniloru, fiindu-cà calumniile si gresielele se potu imprastia in cele mai multe casuri cu usioretate, éra cu cev'a-si ostenela totu-de-a-un'a. In fine nime, chiaru nime, nu póte intrelasá de a avé si de a aretá tarí'a aceea crestinésca, carea adese zadernicesce scopurile si uneltirile inamiciloru. Si afara de aceea crestinulu este nascutu pentru lupta; si cu catu e mai crâncena lupt'a acést'a, cu atatu mai sigura e prin ajutoriulu lui Domnedieu invingerea: *Indrasniti, cà eu am invinsu lumea*²⁾. Si se nu dica cine-va cà pazitoriulu si ingrighitoriulu besericeii, Isusu Christosu, nu are lipsa de ajutoriulu ómeniloru. Pentru-cà nu dóra din lips'a de putere, ci pentru multimea bunatatei sale voiesce cà se conlucrâmu si noi cu slabele nóstre poteri spre a dobândi si meritá fructele mantuirii daruite nóue de Dênsulu.

Partea cea mai de frunte a detorintiei acesteia este se marturisiru pre facia si cu statornicia credinti'a catolica, si dupa poterile unui fiesce caruia se o latimu. Pentru-cà, dupa cum s'a disu adeseori si cu totu dreptulu, nimicu nu strica mai multu invetiaturei lui Christosu cà aceea cà e necunoscuta. Si intru adevèru deca e preceptata bine, este destulu de tare in sine cà se imprascie erorile; de-öre-ce deca o considerâmu cu inima curata si nepreocupata, ins'a-si ratiunea ne demanda se o si imbracisâmu. Acum credinti'a in catu e o virtute, e unu daru mare alu bunetatei si alu gratiei domnedieesci; inse intru catu cuprinde lucrurile de creditu, de comunu nu se póte cunosce, fàra numai prin mijloculu predicarei: *Cum voru crede aceluia, de carele nu au auditu? Si cum voru audi fàra de predicatoriu? . . . Dreptu aceea credinti'a este din audiu, éra audiulu prin cuvântulu lui Domnedieu*³⁾. Si fiindu-cà credinti'a este de lipsa spre mantuire, urméza cà cuvântulu lui Christosu trebue neaperatu sè se predice. Adevèratu e cà oficiulu de-a predicá seau de a invetiá din

dreptu domnedieescu se tiene de Invetiatorii aceia, pre cari *Spiritulul sântu i-a pusu Episcopi cà se pasca beseric'a lui Domnedieu*; ⁴⁾ si mai alesu de Pontificelu Romanu, Vicariulu lui Isusu Christosu, caruia e data puterea cea mai inalta preste beseric'a intréga, si carele e Invetiatoriulu tuturoru celoru de creditu si de facutu. Cu tôte aceste se nu créda nimenea cà privatiloru ar' fi opritu de a-se ocupá cu oficiulu acést'a, si mai alesu acelor'a cari pre lãnga o minte agera au primitu dela Domnedieu si unu doru fierbinte de a binemeritá de omenime: acestia potu de cate ori se ivesce lips'a, nu se-si ié aerulu de invetiatori, ci se comunice si altor'a cunoscintiele sale, repetendu astu-feliu cà unu echou vócea Invetiatoriloru. Ma conlucrarea privatiloru s'a parutu atátu de binevenita si de folositore Parintiloru Conciliulu Vaticanu, in catu au aflatu chiaru si de bine a o cere: *Noi pentru iubirea lui Isusu Christosu rogâmu pre toti credintiosi, si mai alesu pre aceia, cari suntu ocarmuitori si invetiatori, si le demandâmu in numele lui Domnedieu si a Mantuitorulu nostru, cà se conlucra din tôte poterile spre a departá si a imprascia dela sânt'a beserica erorile aceste, si spre a latí lumin'a cea preacurata a credintiei*⁵⁾ — Altcum totu insulu se-si aduca aminte cà póte si trebue se latiésca religiunea catolica cu auctoritatea esemplului, si se o predice prin o marturisire statornica. — Asiá dara cea d'ântaia si cea mai de frunte dintre detorintiele ce ne léga de Domnedieu si de beserica este, cà fiesce care dupa poterile sale sè se nesuiésca si sè se silésca a aperi' adevèrurile crestine, si a combate erorile.

Detorintiele aceste inse nu le voru poté implini crestini asiá precum se cuvine si cum ar' fi de lipsa, deca voru merge in lupta desbinati unii de càtra cei alalti. — Isusu Christosu a fostu predis'o, cà lucrulu inceputu de Dênsulu va intempiná din partea ómeniloru aceea-si resistintia si ura, care a suferit'o Elu mai ántaiu, asiá in catu multi voru fi impiedecati in dobândirea mantuirii daruite lumii de Dênsulu. Din caus'a acést'a nu a voitu se-si créscá numai urmatori ai invetiaturei sale, ci i-a unitu si intr'o societate si i-a adunatu intr'unu trupu, *care e beseric'a*⁶⁾, a carei Capu avea se fia Dênsulu. Asiá dara viéti'a lui Isusu Christosu strabate prin tôte părțile trupului, nutresce si sustiene medulãrile senguratice, le unesce si le indrépta la acél'a-si scopu, desi lucrarea membriloru senguratice nu e aceea-si⁷⁾. Prin urmare beseric'a nu numai cà e o societate perfecta si cu multu mai nobila de catu ori ce alta societate, ci din partea Auctorului seu asiá e intogmita, cà se

⁴⁾ Fapt. Ap. XX, 28.

⁵⁾ Constit. *Dei Filius*, càtra fine.

⁶⁾ Coloss. I, 24.

⁷⁾ «Cà precum intr'unu trupu multe medulãri avemu, si medulãrile nu au tôte o lucrare, asiá multi unu trupu suntemu intru Christosu, si fiesce carele unulu áltuia medulãres». Rom. XII, 4, 5.

¹⁾ S. Tom'a de Aquino, II—II, Quæst. III, art. II ad 2.

²⁾ Jo. XVI, 33.

³⁾ Rom. X, 14, 17.

combata pentru mântuirea nămului omenescu *că taberile cele rânduite*¹⁾). Organismulu acest'a și form'a acest'a a societății creștine nu se pōte schimbă nici de cum; și nu este iertatu nimenui se lucre după placulu seu seau se urmēze unu metodu de luptă, care lui i-se pare mai bunu; pentru-că cine nu aduna cu Christosu și cu beseric'a, nu aduna ci risipesce, și toti aceia, cari nu se luptă împreună cu Domnedieu și cu beseric'a, se luptă chiaru în contr'a lui Domnedieu²⁾).

La unirea inimeloru și la conformitatea aceea de lucrări, carea cu totu dreptulu e temuta de inimizii Catolicismulu, înainte de tōte se poftesce unirea în simțiri, la carea vedemu și pre Apostolulu Paulu indemnandu pre Corinteni cu celu mai mare zelu și prin cuvintele cele mai serbatoresci: *Ēra ve rogu pre voi fratiloru, pentru numele Domnului nostru Isusu Christosu, că toti se grați un'a, și se nu fia între voi împarechiări, ci se fiți întemeiați intru unu cugetu și intru o întielegere*³⁾. — Întieptiunea preceptulu acestuia se pōte vedē usioru. Pentru-că principiulu lucrărilor este cugetarea; și prin urmare nici vointiele nu se potu unī, nici lucrările nu potu se fia asemenea, decât voru fi deosebite parerile. Aceia cari asculta numai de minte, cu greu, seau nici de cum nu se voru potē unī în aceea-si invetiatura, de-ore-ce calea care duce la sciintia e fōrte anevoiōsa; era mintea fiindu slaba din firea ei, e trasa în deosebite părți prin parerile cele multe, și adeseori e insielata prin impresiunile venite din afara; la aceste se mai adaugu încă și patimile, cari fōrte desu împiedeca seau celu pucinu micșorēza capacitatea de-a recunōsce adevērul. Din caus'a acest'a ocarmitorii Stateloru adeseori cērcă se tiena uniti cu puterea pre aceia, cari nu se unescu în simțiri. — Între creștini nu e asiā: ei invētia dela beserica ceea ce trebuie se crēda, și sciu siguru că conduși de auctoritatea ei voru ajunge la cunoscintia adevērulu. Pentru aceea precum un'a e beseric'a, de-ore-ce numai unulu e Isusu Christosu, asiā și invetiatur'a creștiniloru toturoru din lumea întrēga numai un'a pōte și trebuie se fia: *Unu Domnu, o credintia*⁴⁾. *Ēra avēndu acel'a-si spiritulu alu credintiei*⁵⁾ au unu principiu salutaru, din care de sine urmēza unirea vointieloru în toti, precum și conformitatea în lucrări.

Unanimitatea acest'a inse, amesuratu invetiaturēi Apostolulu Paulu, trebuie se fia deplinita. — Și fiindu-că credintia creștina nu se razema pre auctoritatea ratiunei omenesci ci pre a celei domnediesci,

¹⁾ Cant. Cant. VI, 3.

²⁾ „Celu ce nu este cu mine, împotriv'a mea este; și celu ce nu stringe cu mine, risipesce“. Luc. XI, 23.

³⁾ I Cor. I, 10.

⁴⁾ Efes. IV, 5.

⁵⁾ II. Cor. IV, 13.

de-ore-ce noi cele descoperite de Domnedieu „*le tienemu de adevērate nu pentru evidēntia loru intrinseca cunoscuta prin lumin'a naturala a mintei, ci pentru auctoritatea lui Domnedieu însusi care le-a descoperitu, și carele nici nu insiela, nici nu pōte fi insielatu*⁶⁾), urmēza, că trebuie se credem cu aceea-si taria tōte și senguraticele adevēruri, despre cari scim că suntu descoperite de Domnedieu; pentru-că a nu crede într'unulu senguru e totu atāt'a că și a nu crede în nici unulu. Prin urmare aceia, cari nēga cum-că Domnedieu ar' fi vorbitu ōmeniloru, subsapa însă-si temel'ia credintiei, seau se indoiescu despre veracitatea și întieptiunea Lui cea nemarginita. — Satorirea invetiaturiloru descoperite se tiena de chiamarea besericei invetiaturē, careia i-a incredintiatu Domnedieu paz'a și interpretarea cuvintulu seu; era Invetiaturulu supremu alu besericei este Pontificele Romanu. Unirea spiriteloru deci poftesce nu numai o consentire deplinita în aceea-si credintia, ci și aceea că vointiele se fia supuse și se asculte de beserica și de Pontificele Romanu chiaru că de Domnedieu. Ascultarea acest'a trebuie se fia perfecta, pentru-că o prescrie credintia, și are aceea însusire comuna cu credintia că nu pōte fi impartita; și ce e mai multu, decât nu e perfecta și neconditionata, nu mai e ascultare adevērata, ci numai după nume. Tradițiunea creștina pretiuesce ascultarea acest'a în asiā mesura, în cătu totu-de-a-un'a a considerat'o și o considera și acum că unu semn distinctiv alu catoliciloru. De minune o esplica acest'a S. Tom'a de Aquino prin cuvintele următoare: *Obiectulu formalu alu credintiei este adevērul celu d'ântăiu, intru catu se afla descoperitu în Sântele Scripturi și în invetiatur'a besericei, care purcede dela adevērul celu d'ântăiu. Dreptu aceea ori cine nu consēnte că și cu o regula domnediesca și infalibila cu invetiatur'a besericei, care purcede dela adevērul celu d'ântăiu descoperitu în Sântele Scripturi, acel'a nu are credintia habituala, și acele ce suntu de-a se crede nu le posiede prin credintia, ci într'altu tipu . . . Este inse evidentu că celu ce primesce invetiatur'a besericei de regula infalibila, consēnte în tōte câte invētia beseric'a; căci altcum decât din cele ce invētia beseric'a ar' primī numai aceea ce-i place, și ar' respinge ceea ce nu-i convine, atunci nu ar' mai tiēné invetiatur'a besericei de regula infalibila, ci vointia sa propria*⁷⁾. *Beseric'a întrēga trebuie se aiba numai o credintia, amesuratu cuvinteloru acelor'a a Sântulu Apostolu Paulu îndreptate cătra Corinteni (I Cor. I): „Toti se grați un'a, și se nu fia între voi împarechiări“: unirea acest'a inse nu s'ar' potē sustienē, decât cestiunile ce se nascu cu privire la credintia nu s'ar'*

⁶⁾ Concil. Vatic. Constit. *Dei Filius*, cap. 3.

⁷⁾ II—II, Quaest. V, art. 3.

decide de Acel'a, care e pusu preste beseric'a intréga, cá astu-feliu sentint'a lui sè se tièna cu tóta tur'a de càtra beseric'a intréga¹⁾.

(Va urmá).

O polemia intrerupta.

În mai mulți numeri ai diariului „Tribun'a“ am publicat în anul curent unu siru de articuli dreptu respunsu la nescce acuse neintemeiate redicate în contr'a unoror episcopi greco-catolici în numerulu 8. alu „Tribunei“ în articolulu intitulatu „Nosce te ipsum“. Cându erá se se publice si *ultimulu* articulu, ce l'am tramisu „Tribunei“, dela redactiunea acestoi diariu am primitu incunoscintiarea, cá acelu articulu, care tractá despre episcopulu Lemeni, nu se póte publicá în colónele „Tribunei“. În urm'a acestei incunoscintiári am auctorisatu pre redactiunea „Tribunei“, se lase afara acele pasage din articolulu meu, cari nu-i convinu, si se binevoéscá a-lu publicá cu modificárilé, ce va afá de bine a le face. În locu de respunsu la rogarea mea, redactiunea a publicatu în numerulu 27. alu „Tribunei“ dechiaratiunea, care se póte ceti acolo sub titlulu „Nosce te ipsum“.

În acésta dechiaratiune redactiunea „Tribunei“ afirma, cá nu mai póte continuá publicarea *respunsului* meu, cá-ci acést'a a esitu de multu din cadrele „Tribunei“ si atátu prin lungimea lui *escesiva*, catu si prin *Spiritulu particulariu*, ce strabate din elu, a devenitu *superatoriu* pentru o mare parte din cetitorii „Tribunei“.

Tóte acéste motive inse nu au nice o basa, cá-ci déca articoli mei de mai înainte au incaputu în cadrele „Tribunei“, potea se între si *ultimulu* articulu, pre care redactiunea erá autorizata a-lu modificá dupa placulu seu. Articoli mei nu au potutu se fía *superatori*, de cátu pentru nescce ómeni, cari pre „uniti“ i considera de nescce fiintie demne de a fi *huiduite si luate în zeflemea*, — cá se me folosescu de o frasa a „Tribunei“, — pre candu din partea ómeniloru nepreocupati de interese confesionale articoli mei au fostu intempinati cu o aprobare via, care eu nu am meritat'o. Despre acésta aprobare am chiar si dovedí date în scrisu, si în casu de lipsa le voiu si publicá.

Asiá dara motivulu adevératu, pentru care „Tribun'a“ a intreruptu publicarea *respunsului* meu, nu s'a scosu la iveala. De acé'a me vedu silitu a-lu scóte eu. În *ultimulu* articulu despre Lemeni eu am atinsu cu dóue trei cuvinte politic'a nerománescá a unui barbatu, care desi este *mortu* de multu, totusi figuréza fórté adeseori în colónele „Tribunei“, pre candu în dechiaratiunea, prin care s'a intreruptu publicarea *respunsului* meu, „Tribun'a“ afirma, cá pentru ómeni *mortu* nu este destulu locu în colónele ei. Acelu barbatu este *marele Andreiu*, de care m'am ocupatu numai în treacatu si mai multu numai cu intentiunea, cá se punu la proba dreptatea domnilor dela „Tribuna“ si se vedu, cá óre considera ei tóte lucrurile numai din punctu de vedere románescu, ori suntu condusi de interese confesionale?

Prin acé'a, cá ei *nu au publicatu* articolulu meu despre Lemeni, în care se condamnă unu actu de politic'a nerománescá a *marelui Andreiu* Siagun'a, ei au aretatú, cá nu eu, ci densii *judéca* pre ómeni din punctulu de vedere, care nu este *celu románescu*.

Articolulu din cestiune nepublicatu de „Tribun'a“, lu-lasu se urnéze aci în colónele „fóiei nóstre besericesci“:

În 2 Octobre 1830 móre binemeritatu episcopu Joanu Bobu în etate de 91 ani, ér' în 15 Maiu 1832 se aduna *dupa vechiulu obicei* sinodu electoralu în Blasiu. Din 212 voturi Joanu Leményi capetá 179, asiá în catu cu totu dreptulu se póte numí *barbatulu doririloru a totu Clerulu diécesanu*²⁾.

Nici acestu barbatu alu doririloru nu a potutu remané ne-atinsu de autorulu articliloru „Nosce te ipsum“, cá-ci iéta ce dice în Nr. 8 alu „Tribunei“; „*caracteristicu este si acelu lucru, cá chiaru si omulu, care în ór'a cea mai hotaritóre din istori'a nóstra mai nóua a jucatu rolu atatu de frumosu, zelosulu si luminatulu Simeonu Barnutiú, inca a fostu prigonitu, si inca cu vreme si fàra de vreme, de episcopulu seu*“, si apoi adauge mai în josu, cá episcopulu Leményi prin acésta *fapta a pusu o pata asupr'a sa si a lipsitu Ardealulu de una dintre cele mai vigoróse poteri*.

Unu sentiementu de indignatiune amestecatu cu mirare ne cuprinde, vedíendu, cá la cateva luni dupa aparitiunea istoriei venerabilulu George Baritiú inca totu se mai afla carturari de ai nostri, cari patéza numele binemeritatu episcopu Leményi, desi din acé'a istoria apare destulu de limpede nevinovati'a acestui archireu în procesulu, ce l'a avutu cu Barnutiú si cu altii. Ba déca cetimu cu atentiune actele publicate la calcaifulu acelei istorii interesante, trebue se primimu impresiunea, cá decumva Simeonu Barnutiú nu a fostu amagitu si sedusu de nescce ómeni reutaciosi si decumva în urm'a acestei amagiri nu a facutu cu *buna credintia* ceea-ce a facutu, atunci nu Episcopulu Leményi va remané patatu înaintea posteritáti, ci acelu *zelosu si luminatu* barbatu, a carui merite pentru natiunea romána nu se potu trage de nimenea la indoiala, si tocmai pentru acést'a mi-place a presupune, cá densulu nu din rea credintia, ci numai sedusu de vre-unu Mephistopheles a lucratu la surparea Archireulu seu. Acé'a-si istoria a Domnulu Baritiú dovedéscé pàna la evidintia, cá nu episcopulu Leményi a *prigonitu pre altii cu vreme si fàra vreme*, ci numai acestu archireu de o blandetia rara si bunatate de inima estra-ordinaria, a fostu prigonitu nu numai cu vreme si fàra vreme, ci si pre calea cea mai infama, ce se póte nascoei de mintea ómenescá.

Nu-mi este intentiunea a scrie pre largu despre acésta cauza dorerósa, ci me provocu la Istori'a Transilvaniei de Domnulu George Baritiú, si apoi lasu pre onorabili cetitori se judece, cá adevéru am graitu în apretiarea acelei cause, ori nu? Mai folositoriu cugetu a fí pentru cetitorii „Tribunei“ déca

¹⁾ II—II, Quaest. I, art. 10.

²⁾ Siematismulu clerulu de Alb'a-Julia din 1871 pag. XXVII.

voiu aminti unele fapte din vietii archiereului Leményi, cari lamuritu areta, că elu nu a meritatu prigonitorile, cari le-a induratu, ci din contra si-a castigatu titulu realu la pietatea si recunoascintii noastră.

Indata ce Leményi ajunse vicariu capitulariu, si dupa aceea Episcopu, si apuca cu totu zelulu de reforme pre toate terenele. Mai tare l'a preocupatu ide'a de a reformá instructiunea la scótele din Blasiu, unde gimnasiulu avea numai 5 clase si unu singuru cursu de filosofia. La cursulu acest'a elu mai adause si alu doilea, infintiandu 3 catedre nóue, de istori'a universalá, de algebra si geometria, si de sciintiele fisice. Denumi pentru acéste catedre 3 profesori, intre cari si pre Simeonu Barnuti, care avea se propuna pre langa istori'a universalá inca si filosofia. Pre profesorulu de istori'a universalá lu- platiá din venitele sale episcopesci si mai numai din venitele sale sustinea si celea-lalte dóue catedre infintiate de densulu, ér' salariile tuturor profesoriloru le inmultí cu cate 100 fl. la anu. Prin aceste reforme gimnasiulu din Blasiu se redica la unu renume, care nu lu- avuse nici odata mai inainte, ceea ce dovedésece si impregiurarea, că chiaru si din marginea Transilvaniei si anume din partile Brasiovului inca alergau tineri la acelu institutu. George si Oprea Circ'a din Cernatu, Joanu Branu din Zernesci, Demetrie Lec'a, Joanu Jip'a, Radu Tempeanu, Naslimu si Panaiotu Djanli din Brasiovu, toti au studiatu intre anii 1825 si 1837 la gimnasiulu din Blasiu si apoi acesti barbati impreuna cu Jacobu Muresianu si George Baritiu si cu alti elevi ai scóteloru din Blasiu nespusu de multu au pregatitu terenulu, pentru-cá Brasiovulu se devina acelu importantu centru culturalu si nationalu, care-lu admiramu astadi.

Totu Leményi a redicatu si cursurile Seminariului teologicu dela 2½ ani la 4 ani si a dispusu, că in seminaru sè se propuna mai toate studiile, cari erau obligate la facultatea teologica din Vien'a.

Elu restaura si tipografi'a seminariului din Blasiu, o asedia in o sala mare si luminosa, si o puse sub conducerea eruditulu Cipariu, care se ingrigi, că acolo sè se tiparésca o multime de opuri didactice si scientifiche, si mai multe carti besericesci cu litere latine.

Restaurá cu cheltuiála sa beseric'a catedrala din Blasiu, o largi spre piatia, o prevediù cu façada noua si cu cele dóua turnuri maiestose, cari se vedu si astadi si o inchisa in partea de cátra piatia cu terass'a eleganta, care esista si acum.

Castelulu metropolitanu fu restauratu si intocmitu din nou, si amplificatu cu o parte insemnata la aríp'a dreapta dela intrare. Acéste dóue edificii pompose i-au consumatu sume forte mari, asiá in catu episcopulu adeseori se afla in crisa de bani.

Neobositu a fostu Leményi si in visitarea diecesei sale, care pre atunci se estindea preste tota Transilvania. Mai nici o comuna greco-catolica nu a ramasu necercetata de densulu, celu pucinu odata, ér' unele au fostu visitate si de dóue ori. Scene intr'adeveru misicatóre s'au petrecutu in fati'a episcopului cu ocaziunea visitatiunei sale canonice, inse fiindu-cá noi nu le potemu descrie fara a ne intinde prea departe, indreptamu pre cetitorii Tribunei la Istori'a Transilvaniei de George Baritiu, care dupa-ce descrie unele din acele scene, astu-feliu continua la pag. 616: „Episcopulu a impacuitu in aceea visitatiune mai multe comune, a informatu si pre curtea imperatésca despre blastematiile straine, cate descoperise in caletoriile sale, cu care, firesce, numai amici nu-si facuse“ etc.

Nu mai pucinu a lueratu Leményi si pre terenulu nationalu si politicu. Nu voiu aminti nemicu despre petitiunea, ce a dat'o densulu impreuna cu episcopulu greco-orientalu Vasilie Mog'a in an. 1842 la diet'a din Clusiu in caus'a drepturiloru religiöse si politice a Romániloru, cari locuiau pre teritoriulu numitu „fundus regius“, nici nu me voiu estinde la activitatea desvoltata de densulu in dietele dela 1834, 1837 si 1842, ci me voiu margini la pasii energici intreprinsi de acestu episcopu pentru a zadarnici proiectulu de lege discutatu si adusu in diet'a din Clusiu dela 1841, 1842 si 1843, cu privire la limb'a magiara.

In intielesulu acestui proiectu de lege limb'a magiara avea sè se introduca cá limba oficiosa (diplomatica) in toate afacerile civile si militare si in toate corespondintiele diferiteloru beserice intre olalta, ba ce este mai multu, numai Sasiloru se mai concedea sè se folosésca de limb'a germana in afacerile loru interne, pre candu Románii erau obligati a introduce limb'a magiara chiar' si in administrarea interna a dieceseloru lor, ér' conformu punctului 7 si 8 din acelu proiectu de lege dupa 10 ani nimenea nu mai poté se ocupe nici unu oficiu besericescu, déca nu scia unguresce. In scótele din Blasiu dupa 10 ani dela sanctionarea acelu proiectu ar' fi trebuitu sè se propuna toate sciintiele esclusivu in limb'a magiara, si chiar' si scótele satesci erau constrinse se admita intre obiectele de invetiamentu aceea limba.

In contr'a acestui proiectu fatalu de lege a protestatu numai Consistoriulu greco-catolicu in frunte cu episcopulu seu Leményi prin actulu memorabilu, care se afla tiparitu in Istori'a Transilvaniei de George Baritiu la pag. 752, 753 si 754. In ainte de a areta rezultatulu acestui protestu, care si cá stilu si cá argumentare este unu capu de opera, trebue se premitemu cate-va observari critice cu privire la datulu protestului si loculu, unde a fostu inaintatu.

În istoria Domnului Baritiu protestul purta datul din 15 Februarie 1843 pre cându în istoria lui Papiu Ilarianu protestul Consistoriului este datat din 15 Februarie 1842, și nu din 1843¹⁾.

Se naște acum întrebarea, că în ce an s'a făcut și înaintat la locul său protestul din chestiune?

La această întrebare ni dă răspunsul cuvenit o epistolă alui Leményi către Vicariul Selagiului Alesandru Sterea Siulutiu, publicată în Nr. 23—24 din anul 1889 a periodicului „Transilvania”. În această epistolă, care purta datul de 30 Martie 1842 episcopul scria lui Siulutiu: „cele de lipsă în rândul limbii naționale, venind și dela Capitulu remonstrativ, le-am scrisu la In. Curte. Noi credem că proiectatul articolu nu va zemisli, cu atatu mai puțin va potè naște fiulu, de capetele ventose întru atatu doritu”. Este deci evidentu, că Consistoriulu și Capitulu din Blasiu protestase în contră proiectului de lege deja înainte de 30 Martie st. v. din anul 1842 și asiă protestulu nu este datat din 1843, cum s'a tiparitu în Istoria Domnului George Baritiu, ci din 15 Februarie 1842. O alta întrebare, ce trebuie deslegată, este aceea, că ore protestulu Consistoriului din Blasiu, la cine a fost înaintat: la dietă din Clusiu? ori la curtea din Vienă? — Domnulu Baritiu scrie, că la dietă din Clusiu, pre cându scrisorea adresată de Episcopulu Leményi în ^{8 Martie} 1842 ^{24 Febr.} către Majestatea Sa, dovedește, că protestulu nu s'a înaintat la dieta, ci la Curtea imperatêsca. Această scrisore a Episcopului am decopiat-o chiar de pre manuscrisulu seau conceptulu densului, și o tramitu onorabilei Redacțiunii spre a o publică în vre-unu numeru alu „Tribunei”, pentru-că este actu istoricu de mare însemnatate și formeza parte întregitoare la protestulu Consistoriului, și pentru-că până acum nicairi nu am vedint-o publicată.

Dupa aceste lamuriri constatăm, că protestulu Consistoriului greco-catolicu din Blasiu, înaintat la Majestatea sa, și spriginitu cu tota energiă din partea Episcopului Leményi a avutu efectulu doritu. Se vede, că urmatorele cuvinte din protestu „*marturisimu inse cu tota sinceritatea, că nu numai dupa diece ani, dar' nici dupa diece veacuri, bu chiar' nici odata nu potemu fi obligati, noi și natiunea noastră, prin o astu-feliu de lege, care moravuriloru și religiosității pregătêsc periclu și piedeca, êr' natiunității noastre ruina și pierire*”, se vede, dicu, că aceste cuvinte au produsu o impresiune adena în cercurile hotaritoare, că-ci Curtea imperatêsca în locu de a sancționa acelu proiectu de lege atatu de periculosu pentru natiunea româna, l'a retransmisu dietei, inse asiă de modificatu, în catu acest'a nu a voit se accepteze modificările, și astu-feliu din totu proiectulu s'a alesu nimic'a.

Prin această faptă și-a castigatu episcopulu Leményi meritu neperitoriu înainte toturor Românilor binesentitori și nepreocupați, și cu toate acestea elu, care în viața a fost asiă de multu calumniatu, elu, care în ^{1 Febr.} 1842 ^{20 Jan.} scria episcopului greco-orientalu Vasiliu Mog'a, că pentru neamulu său este gat'a a și mori, nici acum după moarte nu este lasatu să se odihnească în pace. Nu voiu cerceta caus'a acestei aparițiuni, ci me marginescu la constatarea unei fapte dovedite prin actulu autenticu, ce-lu am la mana, că adeca episcopulu Siagun'a în an. 1848 a introdusu limb'a magiara că limba protocolaria chiar și în Consistoriulu său, unde nici unu asesoru nu scia unguresce, și cu toate acestea pre densulu nu numai lu- lasa omenii se odihnească în pace, ci în continuu i se aducu și imnuri de lauda!

Sapienti sat!

A. B.

Instrucțiune practica pentru cauzele matrimoniale.

de Dr. I. S.

§. 2. Vestirile (strigarile).

(Urmare din Numerulu 10).

Avendu deci notiunea domiciliului și quasi-domiciliului, referitoriu la întrebarea, că care este parochulu propriu alu sponsiloru, și prin urmare, care are se indeplinească vestirile? potemu raspunde. Ce'a-ce și facemu stabilindu urmatorele regule:

1. Dacă sponsii au numai domiciliu, și acelu este comunu, atunci vestirile se indeplinescu numai în acelu locu; dacă inse au domiciliu deosebite atunci în ambele.

2. Dacă cutarele sponsu ar' avé două domiciliu: atunci vestirile se facu în ambele domiciliu.

3. De-cum-va sponsii au și quasi-domiciliu, în acestu casu se vestescu și în quasi-domiciliu; și dacă în acest'a au petrecutu mai multi ani nu e de lipsă că să se vestească în domiciliu, ci e suficiența vestirea făcută în quasi-domiciliu. —

4. Dacă cutare sponsu are unu domiciliu și mai multe quasi-domiciliu, atunci vestirile se facu în domiciliu, și dintre quasi-domiciliu în acelu, care luvoru alege sponsii. —

5. De-cum-va sponsulu sau sponsii nu au domiciliu ci numai quasi-domiciliu: în acestu casu vestirile se indeplinescu în quasi-domiciliu, și în locul născerei.

6. Cu privire la acelu, cari n'au nici domiciliu nici quasi-domiciliu p. e. vagabundii e de însemnatu, că parochulu propriu alu loru este acelu în a carui parochia petrecu cu ocaziunea contragerii casatoriei, și prin urmare se vestescu prin acest'a, inse sunt de a se vesti și în locul născerei.

¹⁾ «Istoria Românilor» t. I pag. 246.

Cu privire la modulu după care sunt de a-se îndeplini vestirile amesurate celor prescise în Decretule Conc. Prov. II l. c. sè se observèze următoriele:

1. Vestirile sè se faca în „*beneric'a parochiala*“. Asiá-dara a) în *benerica* si nu în alta localitate, si b) în *beneric'a parochiala*, de unde urmèza, cã si sponsii diu filia sunt de a se vesti în *beneric'a* din matre¹⁾.

2. Se dice mai incolo în decretulu citatu alu Conc. Prov. „*la capetulu S. Liturgie*“, asiá-dara nu se potu îndeplini vestirile cu ocasiunea altoru functiuni sacre. Déca inse preotulu din intemplantare ar' uitá se faca vestirea cu ocasiunea S. Liturgiei, si nu s'ar' poté suplini acést'a în alta Domineca sèu Serbatóre, fiindu iminenta diu'a cununiei, — o va poté face acést'a si la Inseratu.

3. În *trei Domneci ori Serbatori legate succesive* sèu precumu dice Conciliulu Tridentinu: „*Tribus continuis diebus festivis aut dominicis*“. Asiá-dara numai în *domneci* si *serbatori legate*, prin urmare nu se potu face vestirile în dile comune sèu în serbatori votive locale.

Ce va se dica „*successive*“ (continue)? Sub acést'a întielegemu de una parte, cã vestirile odata incepute nu este iertatu a-le intrerumpe; éra de alta parte cã între fia-care vestire debue se intercèda celu putinu una di feriale; prin urmare nu se potu face vestirile în diu'a prima si a dóu'a a Pasciloru, cã-cí aceste urmèza imediatu după olalta. Intre diu'a vestirei diu urma si între diu'a cununiei debue se intercèda celu putinu una di.

În fine la întrebarea, cã catu tempu duréza valórea vestiriloru? respundemu cu cuvintele Conc. Prov. II l. c. §. 30: „*Vestirile au sè se repetiésca, déca casatoriá nu se incheia în tempu de 6 luni dela vestirea ultima*“²⁾.

Scopulu principalu alu vestiriloru — pecumu am disu mai susu — este: cá prin acele sè se póta aflá mai usioru impedimentele ce ar' subversá între sponsi. Se nasee deci întrebarea, cã ce are de facutu parochulu, déca în urmarea vestiriloru, prin cutare credintiosu s'ar' insinuá cev'a piedeca? Acést'a piedeca póte se fia impedimentu canonicu, ori civilu; sèu întentiunea cutarei persóne de a împiedecá casatori'a din anumite motive p. e. sponsulu avendu relatiuni neiertate cu alta persóna, — fara promisiune de casatoriá, acést'a pretinde desdaunare, sèu întretienere dela sponsu. — În casulu din urma preotulu va continuá vestirile, nisuindu-se a compune treab'a între sponsu si persón'a cerulanta, déca inse nu-i va succede, atunci pre acést'a o va îndrumá la forulu civilu.

¹⁾ Nu se eschide aci îndeplinirea vestiriloru si în *beneric'a* din filia; acést'a prin urmare asisderca o póte face preotulu după prevedere si conformu datinei vigente.

²⁾ Despre vestirea casătoriloru prin religiune mestecate (c. mixte) va fi vorba în altu locu.

În casulu primu inse, candu se descopere cev'a impedimentu canonicu ori civilu, si déca se vede a fi verosimila esistiint'a acelu impedimentu: preotulu indata va intrerumpe vestirile, si va cercá: cã óre întru adevèru esista acelu impedimentu sèu ba? Déca se va convinge cã întru adevèru subverséza, si cã sponsii din rea vointia l'au retacutu, pre acesti'a i-va dogeni, si suspendandu ulteriórele vestiri va recurge pentru dispensatiune la Ordinariatu. Déca inse va aflá cã delatiunea a fostu nebasata: atunci îndeplinindu, vestirile i-va cununá. — Déca acést'a însinuare se face imediatu înainte de cununia si e vorba despre impedimentu dirimentu: preotulu nici de catu nu-i este iertatu a-i cununá, ci va amaná cununí'a pâna la sosirea dispensatiunci. Déca inse e vorb'a despre impedimentu canonicu impedientu dela care se dá usioru dispensatiune si cununí'a fara scandalu nu s'ar' poté amaná: atunci — după parerea unor'a — i-este iertatu preotulu de a-i cununá ex praesumta episcopi licentia, cerandu-se subseque dispensatiune.

Nici candu nu va poté inse cere preotulu dispensatiune pre cale telegrafica, fiindu interdusa episcopiloru în tempulu mai din urma darea dispensatiunei pre acést'a cale. —

La casu candu cine-va din malitia si spre a provocá scandalu ar' insinuá cev'a impedimentu imediatu înainte de cununia: acést'a preotulu nu o va luá în consideratiune, dogenindu-lu pre respectivulu si eventualminte insinuandu-lu si la autoritatea civila cá pre unu perturbatoriu a celoru religióse.

(Va urmá).

Casuri practice.

din teologi'a morala de Dr. Isidoru Marcu profesoru de s. Teologia în seminariulu archidiecepsanu din Blasiu.

Resolvirea casulu 2. din Nr. 9. a. c.

Ce privesce examinarea penitentelui, dicemu cã a purcesu forte corectu parentele Ambrosiu, de óre-ce e cunoscutu cá omenii de rendu de comunu nu se pregatescu de ajunsu la s. Marturisire, ¹⁾ ci pregatirea loru e mai multu s'au mai putinu defectuósa, după cum le-a fostu si cercarea consciintei. Ma în multe casuri lucrari în sene rele, nici nu le considera de pecatu, si mai alesu cându ei numai indirecte au participatu la acelea d. es. a indemnatu ori ajutat pre altulu se fure etc. Din care cauza confesariulu, spre a-si poté câstigá cunoscentia cèrta despre starea sufletósa a penitentelui, trebue se-lu examineze mai cu de menuntulu si deca nu-i dispusu se-lu dispuna, la acést'a lu obliga pre confesariu atatu reverinti'a facia de sacramentu catu si iubirea facia de penitente. „Cati au venit la mine nedispusi“ — dice s. Alphonso si eu cu ajutoriulu lui Domnedieu am facutu se fia dispusi, si cu ánim'a liniscita deslegându-i, i-am dimisu spre mângaiarea mea cea mai mare. (H. A. Fr. XVI. n. 105).

¹⁾ Alphonso Praxis conf. cap. 1. n. 7.

II. Ce privesce denegarea absolutiunii, si aci trebuie se purcedem din principiulu: credendum est poenitenti tam pro se, quam contra se loquenti⁴. De ore-ce trebuie se presupunem, că acela carele se apropia de buna-voia la scaunulu marturisirei, are si intentiunea curata de a se impacá deplinu cu Domnedieu, si prin urmare de a-si descoperi sinceru tote pecatele; si cu atátu mai vértosu că in casulu de facia confesariulu ia spusu espresu, că tacerea vre unui peccatu nu-i folosesece nimicu, ma din contra prin ace'a tacere se comite un peccatu si mai greu — unu sacrilegiu.

b) Deca totu ar' mai dubitá confesariulu despre sinceritatea penitentelui, atunci are se cerce, mai de parte, că ore in câtu merita credintia aceia, cari i-au referitu despre peccatulu tenerului C.? L'au vediutu ei insisi furându? Se afla densii in atari impregiurari, câtu se-si pota castigá cunoscintia certa despre faptele lui C. seau dora si ei numai érași dela altii suntu informati, cumcá si C. ar' fi partasiu la furturile, ce se repetiescu in comun'a Spineni? Aceste bine se le cumpenésca confesariulu, dupa ce e cunoscutu că poporulu de multe ori vorbesce un'a si alt'a numai din simpi'a cauza, că aude si pre altii vorbindu, fara a mai examiná că ore adeveratu-i ce'a ce se vorbesce. Ma unii pote aducându-si aminte de faptele loru din teneretie, cugeta că toti junii suntu precum au fostu densesii si asia din semne nesufficienti -si forméza o judecata temeraria despre altii. Suntu si de acei'a cari din invidia si pofta de resbunare pentru vre-o injuria ce credu a li-se fi facutu din partea penitentelui ori a loru sei, ori din cev'a interesu usioru ascriu altor'a defecte si peccate pre cari nu le au, si marescu pre acelea, care le ar' avé. Deci confesariulu ar' trebui se cunosca si caracterulu denunciatoriulu precum si relatiunea lui facia cu denunciatulu, dar' fiendu-cá acestea confesariulu in celea mai multe casuri nu le pote cunosce deplenu, pentru aceea nice se nu puna mare pondu pre atari denunciari.

c) Sar' mai pote deduce că si tenerulu C. a luat parte la furturi, fiendu-cá petrece multu in societatea acelor'a despre cari este constatatu că suntu furi. Acesta impregiurare, ce e dreptu pote dá ansa la presumtiunea fundatu, că si C. inca participa la faptele loru cele rele, dar' dupa ce penitentele C. scie că confesariulu are se pastreze totu-de-a-un'a cea mai stricta tacere despre cele audite, prin urmare nu are se se téma că va fi urmaritu pentru faptele descoperite in marturisire, ma scie si aceea că retacundu vre unu peccatu numai -si ingreunéza sufletulu si mai tare si cu tote aceste'a néga a fi comisu peccatulu din cestiune — trebuie se i-se créda, că e nevinovatu si se i- se dee absolutiunea.

Cáci pentru ce ar' meritá altii mai multa credintia de câtu penitentele, care din tacerea s'a nu are nici unu folosu ci numai dauna infinitu de mare¹⁾.

d) Ma denegându absolutiunea unui penitente, care se simte nevinovatu, prin acést'a numai -lu instrainéza de Beserica si de sânt'a marturisire, facându-i acestu sacramentu odiosu, ce'a ce e detoriu se incangiure confesariulu in totu modulu posibilu.

Din ratiunile aduse conchidemu că confesariulu Ambrosiu nu a purcesu corectu denegându simplamente absolutiunea penitentelui Ciprianu.

¹⁾ (cf. n. Suarezu. De Poenit. Disp. 32. Sect. 3. n. 9).

Varietăți.

† Cardinalulu **Iosifu Pecci**. — In 7 Februaru a. c. a repausatu in Domnulu fratele Sântiei sale Leonu alu XIII. Cardinalulu **Iosifu Pecci** in etatea frumoasa de 83 ani. Cu o inima nobila si cu unu sufletu seninu, cu o umilintia si modestia rara, repausatulu intruniá si o sciintia fórte vasta teologica si filosofica. Dejá că profesoru incepù lupt'a aceea sublima pentru restaurarea filosofiei si a teologiei scolastice, lupta carea avù dreptu resultatu mai târdiu Enciclic'a memorabila „*Aeterni Patris*“, carea Enciclica fara indoiéla forméza piér'a cea mai stralucitóre din corón'a meriteloru Pontificalu actualu. Cine vrea se se convinga despre agerimea de minte a repausatulu Cardinalu si despre cunoscintia profunda ce o aveá in invetiaturile Sântului Tom'a de Aquino, acelu'a -i recomédu cetírea numai a unei'a dintre numeroasele scrieri iesite din péna eruditulu Cardinalu, si anume a Comentariulu facutu asupr'a opsiurulu Sântului Tom'a „*De Ente et Esentia*“ (*Comentarí sull' opuscolo di S. Tommaso de Ente et Essentia*).

Mórtea Cardinalulu **Pecci** este deci o pierdere sêmntita pentru beserica intréga. Inse mórtea acést'a a causatu o dorere deosebita mai alesu Preasântfei Sale Pontificalu supremu, carele a pierdutu intr'nsulu unu frate iubitu si unu consilieru credintiosu si folositoriu. — Dorerea Parintelu nostru o sêmntimu si noi fiii lui, o impartasimu cu densusu, si ne rogámu cátra Parintele indurárilor, că sufletulu repausatulu se-lu asiedie in corturile dreptiloru, éra pre Parintele nostru Leonu alu XIII se-lu mánгааie, se-lu in-tarésca si se-lu tiéna intru multi ani.

Rom'a. — In 21 Februaru a. c. s'au implinitu 12 ani de cându provedinti'a domnedieésca a ridicatu la scaunulu pontificalu pre Preasântfulu nostru Parinte Leonu XIII. Cu ocasiunea acést'a Sântia S'a a primitu omagiile Eminentissimiloru Cardinali si a Prelatiloru presenti in Rom'a, si a remasu cu densesii témpu indelungatu in conversatiune familiara.

Scirea acést'a ne fuple de bucuria, de órece astu-feliu ne potemu convinge, că tote notițiile publicate de unele diare cu privire la imbolnavirea Pontificalu suntu numai scornituri.

Dé bunulu Domnedieu că sanetatea in care se afla astadi Pontificele se tiéna inca multi ani, spre bucuria nostra a toturor'a, si spre pierdierea inimiciloru adeverulu!

Londr'a. — Lumea anglicana din tóta Engliter'a se afla intr'o iritatiune nespusa pentru întórcerea la catolicismu a Domnului M. W. Vance Packman, redactorulu celui mai de frunte organu de publicitate protestanticu „*Church Review*“.

Altcum conversiunile aceste in Angli'a suntu fórte numeroase. Astu-feliu că se tacu de laici, in anulu trecutú nóue ministri anglicani au imbracisiatu religiunea catolica. Si nici nu póte fi altcum, căci intre adeveru si intre falsitate calea mijlocia cercata de protestanti si de altii nu póte se sté.

H.

Necrologe. — Au repausatu: *Patriciu Rotariu*, fostu parochu in Goganu, in etate de 70 ani la 23 Jan. a. c.; *Joanu Velteanu*, fostu parochu in Ghisias'a de susu, in etate de 79 ani la 25 Ian. *Ioanu Perti'a* fostu parochu in Berghinu, in etate de 47 ani la 1 Feb. *Iuliu Vlassa*, fostu parochu in Fenesiulu sasescu in etate de 34 ani la 14 Feb. a. c.

In veci amintirea loru!

Partea scolastica.

Ordinatiunea ministrului reg. ung. de culte si instructiunea publica de dto 18 Dec. 1889 Nrulu 56.380 indreptata către v. presedintele senatului scolasticu regnicolaru.

In decursulu anului din urma mai multi editori si scriitori de manuale ni-au adresatu cererea, se dispunu censurarea din nou a manualelor odata deja esaminate prin senatulu scolasticu regnicolaru si se-mi schimbă ordinationile, prin cari se espune neaprobarea. Dupace atari cereri in mai multe rinduri P. Ti s'au edatu si dupace manualele respective s'au mai esaminatu prin unu censoru alu senatului, m'am convinsu despre acea, cumcă parerea seau judecat'a censorului alu doilea aprópe fără esceptiune a consunatu cu parerea censorului primu ce a fostu esceptionat'o auctorulu s'au editorulu, si censurarea de a dóu'a n'a prestatu motive spre a-mi schimbá decisiunea enuciata pre bas'a opiniunei date ántái'a óra. Din acést'a convingéndu-me, cumcă censurarea din nou a manualelor este superflua, am decisu, că, spre a nu inmulti din nou agendele si altcum prea gramadite a senatului, mai multu neci la unu casu nu voiu dispune censurarea din nou a manualelor, ce deja suntu cersurate si au acea-si forma adeca neemandata. Despre ce incunoscintezu T. (din „Néptanítók Lapja“).

Dela ministrulu reg. ung. de culte si instructiunea publica inspectoratelor reg. din tóte comitatele. (din „Néptanítók Lapja“).

Nrulu 482. Reuniunea higienica regnicolaru a edatu opulu aici alaturatu intr'unu esemplariu alui Dr. Lendvay Benő, a protomedicului din comitatulu Pozsony, aparutu sub titul'a „Huszonötév Markusfalva életéből“, cá se arete milióneloru locuitori de prin sate, adeca poporului de rindu atátu de parasitu si inapoiatu in trebile higienice, cá locuinti'a sanítósa, curatieni'a si viéti'a comunala bine ordinata suntu indigintiele fundamentali pentru una buna higiena comuna, si cá se-lu indemne spre imbratiosierea acelor'a.

In opulu acést'a, scrisu cu unu limbagiu simplu si precisu dar' corespundietoriu priceperei poporului de rindu, se spune istori'a unei comune, carea in urm'a zelului manifestatu din partea pastorului seu suffetescu si a medicului seu a devenitu una comuna amicabile, sanítósa din una sata murdariu, nesanitosu, bántuitu de bóle epidemice.

Deórece acést'a carte cu deosebire e demna si acomodata spre acea, cá printre poporulu nostru se căscige

una latire cătu mai estinsa, pentru acea cu caldura o recomendu cá legendariu in scólele poporali dela sate acomodatu pentru apropiarea cunoscentieloru higienice, mai departe (o recomendu) spre a se procurá pre sém'a bibliotecelor invetiatoriloru si a tinerimei dela scólele poporali, precum si pre sém'a bibliotecelor poporali si provocu Inspectoratulu reg., cá in sfer'a s'a de activitate se faca totu posibilulu in interesulu propagarei aceleia carti.

Mai reflectezu, cá déca jurisdicțiuni seau reuniuni invetiatoresci ar' comandá-o immediatu dela numit'a reuniune, atunci acést'a ar' dá esemplariulu cu 20 cr. in locu de 30 cr., chiar' si cându s'ar' comandá mai pucine esemplare decâtu una suta.

Budapest'a in 20 Ianuariu 1890.

Gróf Csáky.

Dela ministrulu reg. ung. de culte si instructiunea publica inspectoratelor reg. din tóte comitatele. (din „Néptanítók Lapja“).

Nrulu 1819. Deorece intru aperarea contra floxerei ce deja a devenitu una plaga regnicolaru e lipsa de specialitate mai graduata, in legatura cu ordinatiunea antecesorului meu de oficiu, de dto 1887 Nrulu 35,882, prin carea in aperarea amentita chiama intru ajutoriu preparandiele si invetiatorii poporali, rocomându atentiunei invetiatoriloru poporali dela scólele ce se afla in tienaturile bántuite de floxera, fói'a specialista „Borászati Lapok“, redactata de Baross Károly, secretariulu reuniunei economice regnicolaru, cá pre un'a, ce mai virtosu e chiamata a dá svaturi in directiunea insemnata, observându acea, cá la casulu, cându s'ar' insinuá celu pucinu 1000 de prenumeranti, atunci numitululu redactoru ar' scări pentru invetiatorii poporali jumetate din pretiulu de prenumerare a fóiei sale, ce de presente face 5 fl. v. a.

Despre ce incunoscintezu Inspectoratulu reg.

Budapest'a in 23 Ianuariu 1890.

Gróf Csáky

Dela ministrulu reg. ung. de culte si instructiunea publica inspectoratelor regesci. (din „Néptanítók Lapja“).

Nrulu pres. 2791/89. Recomându preparandieloru si scóleloru civili de statu, cá se-si comande fói'a periodica lunaria numita „Paedagogium“, ce apare in editiunea lui Julius Klinkhardt si e redactata de Dr. Dittes Frigyes, prelânga colaborarea mai multoru specialisti destinsi, si cá inspectoratulu, se comunice acést'a recomandare a mea cu institutele amentite, ce apartienu la jurisdicțiunea sa.

Fópa periódica, carea tractéza pre una basa destinsa cestiunile ce se tienu de sfer'a educatiunii si a instructiunii si totdeauna urmaresce cu atentiune si cu una buna-vointia obiectiva si misicamintele invetiamentului din Ungari'a, se póte comandá la editorulu (Julius Klinkhardt, in Leipzig), prelânga unu pretiu de prenumeratiune pre unu patrariu de anu 1 fl. 35 cr., er' pre anulu intregu 5 fl. Budapest'a in 31 Ianuariu 1890.

Gróf Csáky.

Nrulu 375—1890.

Cerculariu cátra intregu Clerulu Archidiecesanu.

Comisiunea scolastica archidiecesana a censuratu opurile: „*Cursu practicú de economie* de Joana Georgescu Edit. II. Brasiovu 1890“, pretiulu 25 cr. v. a. și „*Cursu de stuparitu*, de Augustinu Deganu, Sibiu 1887“; si le-a afluatu de acomodate spre a servi docentiloru cá manuale ausiliare, éra adultiloru cá carte de lectura.

Deci recomêndámu si Noi manualele aceste, esprimându-Ni dorinti'a, cá se se cumpere câte unulu seau mai multe esemplare pentru bibliotecele scolastice.

Blasiu din Siedinti'a consistoriala tienuta in 4 Feb. 1880.

Importanti'a femeii in familia.

Importanti'a femeii in viéti'a interióra a familiei este si va remâné nediscutabila, spiritulu ei strabate in toti membrii familiei, aniu'a ei incaldiesce deopotriua pre micu, cá si pre mare, vócea-i blânda si indulgenta influintéza asupra tuturoru membriloru familiei fára deosebire de etate si sexu intr'unu gradu asia de inaltu, incátu nimenea dintre cei din jurulu seu nu are indrasné'la de a-i contradice, de a-i face opoziitiune atunci, cându ea graiesce cátra ai sei din nemarginit'a s'a luima nobila si iubitóre, capace de a inecá mii de suspine si lacrimi pentru cei de sub scutululu seu. Gingasii si tinerii ei copilasi fára deosebire de sexu in prim'a loru epoca suntu intru tóte aprópe numai de mama condusi, asia cá inclinarile, imprestiunile, naturelulu ei trece fára indoie'la si la prunci. Totu ace'a ce vede prunculu in sinulu familiei, alu carei membra este, totu ce se întempla in familia, elu vede, simtiesce, si-si insusiesce reulu intr'o forma cá si binele. Si deórece mam'a este primululu factoru si isvoru alu educatiunii prunciloru sei, de ace'a positiunea ei in familia are o fórté mare importantia, ma se póte dice, cá cele insusite si invetiate in prim'a loru epoca, semtiemintele si insusirile sbeute in fraged'a loru etate, — pruncii le posedu in tóta viéti'a loru. De acea grea responsabilitate jace pre inim'a si consciinti'a acelei mame, care cu usiurintia trece cu vederea gresielele repetite ale prunciloru sei si nu-i face atentí, nu-i abate de timpuriu dela relele loru inclinári séu chiar' resonári.

Statulu este basatu pre familia. In ce tipu este educata famili'a, de ce semtieminte si idei este strabatuta si condusa famili'a, asia sórte va avé prosperarea séu decaderea statului. Famili'a mai este inca si leaganulu intregéi societati omenesci. Familii bune constituiescu

staturi bune, staturile bune fericescu intreag'a societate omenéscá. *Simburele educatiunii bune* nutritu si desvoltatu de mama cu mare grija in fragedele inimi ale miciloru membrii familiari este prin urmare fundamentulu fericierei societati omenesci, si din contra negligarea aceliua produce dupa sine unu vastu si in fioratoriu campu de demoralisare si degradare a societati si demnitati omenesci.

Mam'a buna, nobila si intielépta intr'unu gradu atátu de inaltu influintéza si stapânesce anim'a si sufletulu prunciloru sei, incátu acestia sêntiescu in sine o dorere nemarginita vediendu, cá mam'a loru dintr'o cauza, séu alta este indispuasa séu tocma intristata. O dorere adéncá si muta transpira din internulu prunciloru in atari casuri. Intimitatea dintre mama si pruncii sei duréza in celea mai multe casuri nu numai in primii ani ai vietiei omului, ci ea remâne nealterata si in epoc'a tineretiei ma chiar' si in cea a barbatiei. De multeori prunculu devenindu mare si omu independentu, se abate dela calea ce i-a pregatit'o mama-s'a cu multa truda si necasuri, cá se-i servéscá de stea conducátóre in tóta viéti'a s'a spre binele seu propriu; de multeori tinerulu e silitu se paraséscá caminulu parintiescu, si amestecându-se prin lumea larga 'si pierde curat'i'a animei castigata dela parinti si in specia dela mama, si amagitu de totu ce scii pesce, crede cá numai de dreptulu seu de dependintia se folosescé atunci, cându dá cursu liberu pasiuniloru si inclináriloru s'ale interne. Deodata inse vede cá nu face bine, se convinge totu mai tare cá elu ratacesce, si mustrándulu óre-cum consciinti'a pentru cele comise 'si dice: „Sermana mama! de ai sci tu cum despretiuescu eu siróiele t'ale de lacrimi versate pentru mine, de ai sci cátu de usioru m'am abatutu dela povetiele ce mi le-ai datu se le urmezu in viéti'a mea, de ai sci cá noptile priveghiate pentru ingrijirea si nutritirea mea cum eu le-am datu uitarei, — atunci rane grele ti-ar' torturá sufletulu, lacrimi amare aru udá faci'a t'a! Dar' nu . . . a fostu totalu numai o raticire momentana, suntu cu multu mai adéncu inradecinate in sufletulu meu invetiaturile ángeresci, ce le-am primitu din rostulu buzeloru tale, dacátu se le potu vre-odata dá uitarei; iubirea ce-ti pastrezu pentru multele fatigii este cu multu mai ferbinte, decátu cá vre-odata se se póta stinge din anim'a mea. Tocmai pentru ace'a tare me sêntiescu mustratu in internulu meu de faptele comise, me rusinezu de mine insumi cându sciú, cá privirea t'a esaminátóre va strabate pâna in adênculu sufletului meu, unde nu va aflá póte acele margaritare, acele virtuti neperitóre, ce tu insuti cu multa delicatetia le-ai saditu in anim'a mea. . . . Dar' primitu si me obligu solemn, cá nu voiú mai maculá sanctuariulu rirtutiloru ziditu de tine in sufletulu meu“. — Asia e prunculu, care inca din frageda s'a etate a primitu dela mama-s'a o adeverata educatiune. Déca mam'a este asia precum trebue se fia, adese-ori 'si abate pruncii dela atari lucruri periculóse, in contra caror'a tatalu degiaba s'ar' luptá. Desi mam'a are o chiamare neasemenata de importanta in societatea omenéscá, totusi se întempla cá adese-ori ne indestalinu cu acea credintia destulu de falsa si raticita, cá femeia n'are lipsa de ceva cultura mai inalta. E lucru cunoscutu, cá primele impresiuni, primele invetiaturi pruncii totu-deaun'a le primescú dela mama, inse déca mam'a loru ins'a-si n'are impresiuni si invetiaturi corespundietóre, cum potemu asteptá cá ea iusasi se verse in fragedele s'ale mladitie nectarulu divinu alu virtutiloru? Mam'a curatiesce sufletulu copiloru sei si-lu pregatesce spre primirea cunoscentieloru de lipsa pentru viéti'a si

pentru că se devina membru folositoriu societății omenesci, înse deca însuși sufletul ei nu este oblitit și pregătit pentru viața și pentru că se poate împrumută din calitățile lui și altor'a, — atunci în locu că prin creșterea adevărată se fericăscă pre copii sei, în locu se-i face abili spre a deveni membrii folositori omenimei, mai virtușu creșce vîpere, ce înveninăza de mórte rădăcin'a sanetósa a societății omenesci.

Pruncii posedu nu numai o fantasia fórte vîna și activă, ci ei suntu și fórte usioru impresionabili și potemu dice cu tóta îndrăsnél'a, că dela primele impresiuni depinde tóta puterea de desvóltare spirituála și morala, ce are se urmeze mai târziu. Primele impresiuni înse copilulu le primesc de la mama-s'a, de ace'a de sine urmăza, că copilulu bine creșcutu dovedesce deodată și creșterea ce a avut'o séu o are mama-s'a și din contra, o mama cu înclinări și pasiuni necurate va face din pruncii sei o adevărată plagă pentru omenime. — Fiindu asiadara atātu de importanta positi'a și destinațiunea unei femei în familia, în statu și în societatea omenescă, necondiționatu urmăza, *că înca din cea mai fragedă etate se dămă secului femeiescu o educațiune adevărată și corectă.*

Despre principiile și mijlocele acestei educațiuni cu alta ocașiune.

Dr. S. Radu.

Detorințele părinților și învățătorilor față de creșterea religio-morală a pruncilor.

Dacă deca noi învățătorii nu avem respălăta, avem totuși una mare mângăiere, pentru-că ce respălăta mai mare putemă avé decātu atunci, cându putemă ave spiritulu discipulilor nostri luminatu, știindu că spiritulu luminatu moderăza instinctele perverse, desvólta sentiulu moralu, făcundu se prevédia simțimintele sanetóse, simțimintele generóse și preceptele religiunii; precându din contra omulu cu spiritu ignorantu este sclavulu slabitiuniloru.

Unu învățătoriu că se-si póta implini oficialu acest'a atātu de greu după demnitate, e de lipsa se lucre din iubire: deunde dăra cea de ântâiu și cea mai de lipsa detorința a unui învățătoriu este:

a) Se-si iubéscă elevii sei. Învățătorulu trebuie se iubéscă pre acel'a pre care-lu învăția, că și învățacelulu se iubéscă ace'a ce trebuie se învăție; Iubirea face că atātu instrucciunea, câtu și învățierea se fie usióra și plăcută. Iubirea unui învățătoriu stă în ace'a, că elu prin învățaturile sale nemicu se nu aiba înaintea ochiloru, decātu binele adevăratu, eternu și temporalu alu învățaceliloru sei.

b) Învățătorulu se-si instruceze învățacéii din iubire. Elu trebuie că însuși se face ace'a, ce învăția pre alții, adecă: se se educe, instruceze, prin una cetire continuă, pentru-că învățătorii nu se nascu, precum se dice despre poeți, ci se forméza și se facu prin unu studiu îndelungatu, specialu și prin praxă.

c) Învățătorulu trebuie se pedepséscă cu iubire pre cei vinovați. Pedéps'a e admisă, înse moderată numai, și nu pentru ori ce lucru bagatelă, pentru-că

precumu dice Ovidiu „De s'ar' pedepsi fie-care tineru de câte ori gresiesce, în scurtu tîmpu nu ar' fi ómeni pre pamentu“. Pedéps'a este ultimulu mijlocu spre a îmbunătăți pre copiii cei rei; la fie-care pedépsă a unui copilulu, dela învățatoriu trebuie se rămăna departe bajocura, mania, blastamuri, injuraturi și crudimi; învățătorulu trebuie se fie însufletitu de pietatea și gravitatea religiósă, se fie propunerea seriósă, amicabile și intimă, că eleviloru se le însufle și respectu și încredere, că asia cele propuse se le învăție cu plăcere.

Ce trebuie se face învățătorulu, că elevii sei se iubéscă adevăratu și se fie sinceri.

Nisuinti'a după adevăru și scrutarea adevărulu suntu deodată cu omulu. Pentru ace'a copilulu, care amblă continuu după adevăru, acel'a a învinsu cele mai mari pedeci, ce stău în calea sbrusiósă a moralității. De aci urmăza, cumcă fie-care învățătoriu trebuie în totu modulu se descepte și desvólte în elevii sei dorulu de știință, se-i face că se fie sinceri, adecă se spuă în totu loculu adevărulu și se-lu iubéscă. E lucrulu cunoscutu, cumcă copiii în genere suntu curiosi, vreu se știe tóte, și sinceru spuă totu ce cugetă și simțiescu. Pentru acea fie-care învățătoriu trebuie se pună pondu mare pre desvóltarea dorulu de știință a eleviloru, asia dăra învățătorulu are de a observă următoarele:

1. Dacă învățătorulu 'și-va aretă bucuri'a față de rezultatele nisuintiloru eleviloru sei.

2. Dacă va conduce astufeliu instrucciunea, încātu elevii se observeze și se se convingă că și ei cu puterile loră înca potă ajunge la unu rezultat, și potă aretă progresu, deca numai voiescu.

3. Dacă i-va ajută în căștigarea cunoscintiloru, i-va îndreptă avéndu totu-deaun'a în vedere puterile loră.

Éra pentru-că elevii noștrii se fie sinceri, fie-care învățătoriu trebuie se grigéscă în specia de următoarele:

1. Învățătorulu înainte de tóte trebuie se căștige încrederea eleviloru sei, de órece numai față de aceia potemu fi sinceri, în cari apoi potemu avé și încredere. Încrederea copiiloru o potemu căștigă deca luamă parte în bucuri'a și întristarea loră, deca le suntu amici și binevoitori loră și deca-i vomu tractă bine și cu blândetia. Astufeliu purcediendu învățătorulu, copiii se voru alipi de densulu cu tóta încrederea.

2. Nici odată nu se voru alipi elevii noștrii mai tare de adevăru, și nici odată nu voru urí mai tare mintiuna, neadevrulu și înșelățiunea, decātu atunci, cându și în acestea le vomu premerge cu

esemplu, pentru ace'a invetiatoriulu neci odata nu promita eleviloru sei ace'a, ce nu pôte implinî, ba neci in gluma nu-i este iertatu se spuna cea ce e neadeveru, pentru-cà numai premergêndu cu esemplu bunu, va poté pretinde că copiii se se alipésca si urmeze adeverulu in totu cursulu vietiei loru, pentru acea neci odata nu li va permite că se se insole unii pre altii, si se se bajocorésca.

3. In fine fia-care invetiatoriu trebue se scia cumcà prunculu acel'a 'si pierde tóta pietatea facia de tat'a lui.

Tatalu e detoriu se-si tramita copiii sei la scóla că se invetie, se-i pedepsésca déca-su lenesi, desfrânati séu déca remânu dela scóla, totu asia se observeze déca copiii mergu la s. beserica si cumu se pórtá acolo?

Vai tatalu, déca nu se intereséza mai de locu, séu nui destulu de seriosu in instruarea religiósá a copiiloru sei, cà-ci tóte peccatele nescientiei cari le facu copiii lui si copiii copiiloru lui pica pre conscienti'a si responsabilitatea acestui tata nepasatoriu.

Unu tata totu-deaun'a se se folosésca de cuvinte pucine, si se dedeía pre copiii sei, se asculte de celu de ántáiu semnu, déca inse copiii nu aru ascultá atunci tatalu se nu vorbésca nici unu cuvêntu mai multu, ci numai se puna mân'a pre nui'a precumu se cetesce in exemplele lui Solomonu: „nu incetá a certá prunculu, cà-ci pentru cà -lu vei loví pre elu cu nuiéu'a, ér' sufletulu lui dela mórté 'lu vei mântuí“ si de órece tatalu nu e totu-deaun'a acasa, elu asia trebue se-si instrueze copiii, încátu aceia se asculte bucurósu mandatele mamei, si se pedepsésca pre aceia ce nu asculta de dên's'a.

Mam'a inca trebue se tracteze in modu ratióabilu si nu copilarescu, pentru-cà atunci si copii devinu pre di ce merge mai intiepti; pentru ace'a se nu apere neci odata pre copii de tata, neci se faca imputari tatalui in presenti'a copiiloru, cà aru fi pre strictu, cându acel'a pricepe si vre sei crésca bine, — virtuosi; nu e iertatu că dên's'a se ascunda din aintea tatalui erorile copiiloru, neci sei ascunda, cu atátu mai virtósu se injure pre tata in aintea copiiloru, ci mai multu se deè dreptu tatalui sí in absentí'a lui chiar' se amenintie pre copii cu tatalu loru. Mam'a trebue se-si tiena copiii in ordine se-i dedeè la lucru, la cercetarea désa a s. beserici si a servitiului divinu, ducêndu-i cu sine la s. beserica si se-i invetie adoratiunea cea adeverata; totu-deaun'a se-i premérge copilulu cu esemplu sfântu initiandu-lu astufeliu in tóte virtutile; acést'a crescere adeverata crestinésca a detorinti'a stricta a unei fie carei mame.

Acestea-su pre scurtu detorintiele tatei si a mamei, adeca a parintiloru in crescerea religiósá a copiiloru, si din care se pote vedé, apriatu că ei insi se nu faca neci unu rêu inaintea copiiloru, se

nu vorbésca nimica necuviintiosu, ma chiar' ce numai la parere ar' fi rêu si aceea se incunjure, că nu cumv'a prin aceea se deè ocaziune copiiloru spre ai imitá si ale respunde indereptu; ceea ce vedemu dela voi si ce audimu dela voi, acea facemu si vorbimu si noi, si in adereru deca va fi mama limbuta atunci desiguru va fi si fat'a; deca tat'a injura, blastema se joca si bea asia va face si copilulu. La crescerea copiiloru, parentii nu trebue se tréca cu vederea in unu modu nepasatoriu nici celu mai micu si ne insemnatu lucru, pentru-cà copiii su- atenti la tote si-si potu intrebuintia mai de tempuriu ratiunea loru, de câtu crede omulu. In continu se li se spuna copiiloru ce e acést'a seau acea, unde si la ce se intrebuintiéza, ce se faca seau se nu faca, ce e bunu si ce e folositoriu si stricatiósu, ce e placutu si ne placutu lui Dumnedieu.

Parentii trebue se-si dee copiii la scóla si se-i prepare astu-feliu încátu se pota cercetá scól'a cu succesu indestulitoriu; da, pentru-cà densi suntu cei mai deaprópe educatori ai prunciloru, influinti'a altor'a, scól'a pote iubi adeverulu, care-lu cunosce. Pentru acea trebuia se conducemu astu-feliu pre elevii nostri, încátu asia se cunosca din ce in ce totu mai bine adeverulu, se-lu iubésca, si se-lu considere că unu tesauru forte pretiosu.

Asiadara stimati parenti dupa ce sciti câtu de mare si pretiosu este tesaurulu ascunsu in viitoriulu filoru vostrii, in viitoriulu acelui copilu vioiu, desceptu si acelei copile blande, cu care vau daruitu Domnedieu dupa ce sciti mai departe cum-cà cu câtu e mai sanatosu corporalmente si mai bine desvoltatu spiritalmente si mai preceptu fiulu vostru, cu atátu e capace de o fericire mai mare; faceti asia dara că fii vostri se stee in jurulu mesei vostre in tocmai că nesce ramuri de oliva; éra ficele vostre se ve infrumsetieze casa vostra că si margaritarele pretiósé corona imperatésca, cà asia si atunci ve va glorifica intregu genulu umanu.

Constantinu Puscasiu,
invetiatoriu in Zazariu.

Desvoltarea paduriloru si estinderea loru.

Cea ce se nutresce si se sporesce, in sensu mai largu numimu *plântu*. In regnulu planteloru atátu dupa feliu si forma, câtu si dupa durat'a vietii loru deosebimu o multime de specie si varietuni. Suntu plânte, atátu de mici încátu abia le potemu observá cu ochii liberi si din contra suntu plânte de unarime inspaimantatoria pentru noi¹⁾. Mai departe suntu plânte ce traiescu numai o jumetate de anu, ba si mai pucinu si din contra cari traiescu diecimi,

¹⁾ Se afla in Americ'a (Californi'a) paduri intregi uriasie, constatatorie din unu feliu de bradu numitu *Wellingtonia gigantea* ce crescu in inaltime pana la 150 m. si pana la 8—10 m. diametru.

secii, ma si mii de ani²⁾). Astu-feliu vedemu ce diferentia este intre plânta si plânta. Diferenti'a acést'a se estinde si la modulu de vietuire si de constructiune; că-ci suntu plânte cari abia constau din o singura celula si altele suntu de o complicatia admirabila.

Dara lasandu la o parte acést'a cestiune forte ampla precum si acea a venirei la lumina a singurateceloru plânte eu me ocupu numai cu desvoltarea si in specia cu inmultirea lor.

Aruncandu o privire fugitiva in lumea plânteloru, si vedendu padurile cele mari, imense si seculari, campurile cele mai estinse acoperite cu diferite specie de ierburi si flori, pare că ne aru intreba cineva: cum au venitu acelea la o dimensiune asia mare? in ce modu s'au grupatu acelea nu numai dupa rudenia, ci si dupa specie si varietiene?

Eu lasu la o parte campurile si in specie ierburile si florile ce au durata scurta si me ocupu esclusiv numai cu asia numitele *paduri*.

Dar' mai inainte de a intrá in pectractarea adeveratului obiectu ce-mi luai, lasu se premérge armatóri'a opiniune si anume: Potu dice că cea ce afirmu eu in sirile urmatorie e unu adeveru nedisputaveru si adeca că desvoltarea scientieloru in genere au purcesu mai multa numai din efecte. Pentru-că ce suntu altuceva decâtu efecte, tote lucrurile, fenomenele, aparintiele etc.? Pre cari vedendule omenii si devenindu batatorie la ochi, au inceputu a-si sdrobi capulu pentru a affá si caus'a acestor'a, legatur'a ce exista intre acestea si asia mai departe¹⁾). Totu astu-feliu potemu dice, că stá lucrulu si cu scienti'a si literatur'a silvanala, Uitandune la padurile cele imense si seculari vedemu si aici efectulu, dara se vedemu si care ar' fi caus'a desvoltarii lor?

Desvoltarea si intinderea paduriloru si-afia explicarea fundamentala numai in durat'a vietii celei indelungate a plânteloru ce le compuu pre acstea. Se ne intipuiu d. e. unu arbore, care e pre deplinu desvoltatu si produce seméntia; acstea prin insusirile predominantie preste celealalte vegetale inferiori, nu numai pana s'a desvoltatu mari, dara si dupa acea a lucratu continu si sa nisuitu spre a delaturá din jurulu lui tota vegetatiunea ce numai a potutu si asia se remana singuru domnu preste unu teritoriu anumitu. Elu nimicesce usioru vegetatiunea inferióra, că-ci primaver'a e mare, desvoltatu, precându vegetatiunea anuala perindu tomn'a, primaver'a affa multe pedeci in desvoltarea s'a. Arborele cu coron'a sa opresce caldur'a si lumin'a ce vine dela sóre, si astu-feliu ce e sub elu totu trebuie se piera. Lumin'a este factorulu principalu pentru esistenti'a plânteloru. Cu câtu coron'a arboriloru e mai désa, cu atatu mai iute pieru vegetatiunea inferiúra de sub ei. Acést'a e caus'a de in padurile bine inchise unde radiete sórelui nu potu atinge pamentulu, nu affanu nice firu de ierba.

Dara se nu me departu dela obiectu adeca dela arborele din cestiune. Acést'a prin acea, că tomn'a lasa că sei pice

frundi'a direge si pregatesce pamentulu cá seménti'a picata nu numai se fia aperata de frigu si alte calamitati, dara si spre a poté resari mai usioru, pregatesce solulu celu mole si corespundietoriu numitu *humus*, ce se forméza prin putredirea frundiiloru si a ramureloru ce a picatu de pre arbore.

Miar' poté face cineva observarea urmatoria. Cum se intempla acést'a la bradetu, care nu lasa se-i pice frundi'a tomn'a? Procedur'a susu amentita chiaru asia urméza si la bradi. Că-ci desi se dice, că bradetulu nu lasa se-i pice frundiile, totusi sub arborii de bradu gasimu pre numitulu „*humus*“ si inca formatu din frundi'a de bradu. Explicarea e usiora. Frundiile de bradu desi nu pica in fia-care anu totusi pica si ele la 2—3 . . . 10 ani dupa specie, dara tomn'a nu pica nice odata tote. Ele pica in decursulu anului si mai multu primaver'a si in decursulu iernii cându prin gramadirea zapedii ore cum mecanice prin o potere esterna suntu fortiate se cada josu. Altucum deca trebuie se admitemu si acea că in fia-care anu primaver'a si pre bradu crescu frundiie noue si cu tote acstea pre bradu frundiile totu nu se indesuescu in o mesura mai mare, trebuie se admitemu si acea, că in fia-care anu trebuie se pice atâtea frundiie din cele vechi câte s'au formatu noue.

Asia dara in solulu formatu in modulu aretatu din seménti'a cea multa care pica in fia-care anu in diferite anutimpuri, dupa diferitele specie de arbori, desi nu resare fia-care bonu de sementia, totusi cu siguritate potemu dice că voru resari câtiva seméntieri¹⁾).

Desvoltarea acestoru semintieri, e cu multu mai usiora decâtu a primului arbore adeca, a mamei lor, că-ci lupta acestora pentru esistentia e numai o parte. Astu-feliu se formá mai antáiu o grupa de arbori, din grupa se forméza unu arboretu si din arboretu o padure. Se intielege de sine cá lucrulu acést'a se intempla forte incetu si timpu indelungutu.

Anu poté dice cu siguritate că padurile, deca in desvoltarea lor nu si ar' fi aflatu si pedece si inimici estirpatori pre omeni, aru fi cuceritu cu timpulu totu pamentulu uscatu. Că-ci vedemu bine si in timpulu de facia, că in unele parti si in unele tieri, câte paduri nu se nimicescu si estirpa cu totulu. Acést'a se intempla din 2 puncte de vedere seau că omenii au lipsa mare de padure si asia o taie in mesura mare pentru a-si acoperi lipsele focali, séu din contra că au padure prea multa si o taia pentru a cascigá locu liberu pentru agricultura si pasiune. Afara de acea câte paduri intregi nu se nimicescu prin focu si insecte.

Dara padurile nu au de inimici numai pre omeni, ci si natur'a prin multi factori ai soi, mai departe animalele ba chiaru si arborii suntu inimici arboriloru. Din inimici'ta ultima resulta acea că unii arbori ocupa unu teritoriu mai mare, alii unu teritoriu mai micu ba mai departe că unii arbori esclusiv ocupa câte unu teritoriu estinsu, la

²⁾ Wellingtonia gigantea traiesce 3—4000 ani.

¹⁾ Astu-feliu prin atari scrutari s'au desvoltatu scientiele.

¹⁾ Seméntieri se numescu plântutiele resarite din seméntia.

cea ce contribuie pote că și calitățile și proprietățile deosebite și singurătatea a solului din teritoriul respectiv.

Din luptă ce există între arbori și natura rezultă aceea că bradul ocupă munții înalți, locurile rediate și cu o climă aspră, er' arbori cu frunzița lăță în măsura mare ocupă munții de mijloc, polele munților și șesurile. Acestă vine de acolo, că unele specii de arbori pretind căldura mai multă, altele specii mai puțină. Mai alegu arborii și în calitatea și cantitatea solului. Unii arbori iubesc o specie de pământ, alții altă, unii iubesc solul adânc cum e stejariul, alții și în specie molivul se îndestulează și cu solul îngust, pentru-că rădăcinile molivului se întind numai în suprafața pământului. Ma vedem căte un exemplar trând și vegetând destul de frumos numai pe stânci acoperite cu câțiva mușchi.

Din luptă naturii cu arborii rezultă, că unele specii de arbori pot exista numai în unele părți a lumii, numai în unele țări și ținuturi. Ma și în unul și același loc aflăm diferitele specii de arbori numai între liniile anumite cu respectu la climă. Deea aflăm o specie de arbore în 2 țări, atunci climă trebuie să fie totu aceeași, șeu deea numai în câțiva diferese, atunci și respectivă specie de arbore diferese în proprietățile sale. În unu loc lemnul e mai tare și arborele trăiește mai mult, în altul, lemnul putrediește mai iute și nu crește așa frumos după cum factorii cari compun climă încă diferesc.

Deea am examina mai de aproape un ținut cu climă variată, atunci am afla diferitele specii de arbori obvenind în modul următoriu, se înțelege de sine că acolo unde plantățiuni artificiale nu s'au făcut ci numai natură a lucrat.

Mai întâiu adevă la înălțimea cea mai mică peste nivelul mării aflăm stejariul *pedunculat* (goronul), cu deosebire la locuri mai apăsate, în bercul, unde s'au întemplat esondațiuni, căci au lasat după sine nomol mult. Cu unu cuventu iubesc locul gras și solul adânc. Minimum dela limita inferioară în patriă noastră nu are, deea maximum este 300 m. peste nivelul mării.

În apropierea apelor și în locurile apăsate aflăm salci și arinul roșu (*alnus glutinosa*); acestu din urmă numai în ținuturile rediate și cu climă mai aspră.

Totu la șesuri și cu deosebire în apropierea satelor aflăm artiariul (*acer campestre et platanoides*), teiul, frasinul, scorușul, arinul și alte specii mai puțin însemnate. Mai departe pe sub polele munților și la locuri puțin rediate, pe coline aflăm stejariul sessiliflor și cerul (*quercus ceris*), cari specii încă iubesc locul gras și solul adânc. Maximum obvenirii e 7—900 m. peste nivelul mării.

Urmăza apoi mestecanul, cu deosebire unde locul e mai serac și în tălaturile negre. În polele munților ocure în măsura mai mare alunul; pe lângă riuri și încă și sus în munți pe cursul acestora se afla arinul alb (*alnus incana*). Se mai afla în polele munților înprăsciatu plopul.

În munții mai înalți, de unde putem dice că s'a început grosul pădurii aflăm apoi fagul în cantitate mare. Acestă specie în totii munții din patriă noastră ocupă la polele straturi în latime de 300—400 m. unde ocure în mase mari și constituie unu arboretu în parte mare curat și neamestecat cu alte specii de arbori. În privință a espositiei iubesc mai mult locurile ce cadu spre miadiază noaptea, nord-vestu și nord-ostu. Limita inferioară nu este chiar determinată deea după împregiurări unde e limita superioară a stejariului, acolo se începe a fagul; cea superioară e erăsi după împregiurări dela 1100 m. — 1400 m., ma în unele locuri până 1600 m. Că în socotiri fideli alu fagul aflăm carpinul, care se unesc întru totu cu fagul, deea limita inferioară nu e mai josă decât a fagul, cea superioară rămâne de multe ori cu 2—300 metri mai jos.

După aceste specii urmăza bradul (*abies pectinata*), care în mase curate arareori ocure ci jos amestecat mai mult cu fagu eră sus cu molivul. Limita superioară cu puțină întrece fagul; deea totuși are caracterul de a se numi lemn de muni înalți, pentru-că în cantu mai mare ocure numai acolo, unde fagul scade. În urmă că arbore de mai mare însemnatate și care ocure în mase mari la noi e molivul. Limita inferioară unde decese fagul și nu se amestecă cu bradul, limita superioară încă după climă 1500 m. și 1800, în munții Făgărașului însă și la înălțime peste 2000 metri încă se dezvoltă destul de bine și frumos.

La înalțimi și mai mari decât speciile sus enumerate ocure următoarele specii ce sunt de mai puțin însemnate și ocure în cantitate mică. După molivul îndată urmăza pinul cembra, pinul pumil, juniperul și alnus virid (arinul verde). Limita superioară a acestora specii și după espunerea locului e 2000—2500 m. Însemnatatea acestora din urmă e mai mult silvanală și istorică decât economică.

Până aci am arătat asediamentul speciilor de arbori, ce a rezultat din lupta lor cu natură.

Am făcut ceva amintire și mai sus despre ceea ce în unele păduri unele specii de arbori se afla în preponderanță, altele în minoritate, deși împregiurările și chiar climă întră forma ar' corespunde tuturor. Acestu rezultat provine din luptă ce există între arbori și arbori: luptă de predominanță. Lucrul stă așa, că unele specii de arbori precum e bradul, molivul, fagul, tisă și altele suferă umbra în unu grad foarte mare, ma chiar în etatea lor tinere până la 10—15 ani se dezvoltă mai bine în umbra și încă ce e mai mult sub unele împregiurări, mai cu șema căudă climă e aspră, numai în umbra și sub protecțiunea arborilor mari se pot dezvoltă bine. Alte specii de arbori înse precum e stejariul, laricele, arinii, teiul, frasinul etc. din contra ceru multă lumină și șore nu numai în etatea fragedă, deea cu atâtă mai virtosă mai târziu. Suportabilitatea umbrei e cauză, că unele specii de arbori pot eschide și nimic pre alte specii.

Unu lucru cunoscutu, pote că totur'a, ne lamuresce mai bine. Se afla si acuma mai raru, dara au fostu multe paduri constatatorie din stejariu si fagu si câte odata in preponderantia stejariu. Taienduse aceste paduri inse numai in 2—3 rinduri, vedemu că stejariulu a disparutu mai cu totulu si a ramasu numai fagulu si ici colo mai cu sēma pre la margini câte unu esemplariu de stejariu. Dara si acestea esemplare remase suntu mai cu sēma acelea cari fiindu strimbe si cu alte defecte nu au trebuia nimenui.

Eu in esperinti'a mea abia inceputa am avutu ocazione a āmbra in o padure numita „stajerisiu“ si interesandu-me mai de aprope de provenienti'a acestei numiri, am aflu că odata, dupa cum istorisau chiar' martori oculari, odata in locul acelu'a a fostu padure mai numai de stejariu si ici colo numai câte unu fagu. Acuma inse acelu'a proportia e chiar' inversa. Per tangentem se amintescu si pagub'a ce a resultatu din acea proportia inversa. Deca dicemu, că pretiulu stejariului e numai de 2 ori mai mare că alu fagului, ba sub unele impregiurari d. e. deca din padurea respectiva amu capatā lemnu bunu de edificatu, si alta padure de stejariu aproape nu ar' fi, atunci pretiulu stejariului si de 5 ori ar' fi mai mare, ba nice nu sar' poté asemenā cu alu fagului; acuma considerandu aceste vedemu ce paguba mare a provenitu din acea. Acestu casu nu sar' fi intemlatu atunci deca dupa taiere numai catusi de pucina grigia ar' fi intorsu asupra acelei paduri. Adeca dupa taierea acelei paduri la 10—15 ani se se fi curatitu fagulu cătu se potea mai multu si stejariulu se se fi lasatu. In atare modu stejariulu ar' fi ajunsu in predominantia si n'ar' fi potutu fi estirpatu de fagu.

In fine de ore ce am amintitu in cele precedente, că si animalele inca suntu impededorie la desvoltarea si intinderea padurilor, se vedemu in scurtu, că incatu sunt si aceste stricatiuse? Da suntu stricatiuse si aceste, dara nu intr'o forma la tote speciile de arbori nice la tote padurile. Stricatiunea ce o causēza animalele in padure depinde nu numai dela speci'a arborilor, etatea lor, si alte impregiurari ci si dela speci'a si genulu animalului, etatea lui, anutimpulu si alte impregiurari. Pentru acea a decide cu mare sigurantia, care animatu e mai daunaciosu este anevoia, că-ci impregiurarile potu se produca efectulu contrariu.

Esperintia inse totusi arēta că animalele se potu clasificā in modulu urmatoriu dupa marimea stricatiunei ce o potu causā. Celu mai daunaciosu animalu pentru ori ce felu de speci'a de arbore e *capr'a*; ce e dreptu asia si este că-ci nutrementulu acesteia, prin paduri nice nu consista din altuceva decātu numai din arbori pr. muguri, scortia, virvuri de ramuri etc. Urmēdia apoi vit'a cornuta, oi'a, calulu si in fine porculu. Unii pre calu lu tienu mai daunaciosu decātu pre vit'a coreuta. In adeveru acest'a parte prin calcatu, parte prin acea că rupe numai virvurile arborilor avendu si dinti mai buni, este destulu de stricatiosu dara deca admitemu acea, că calulu nu pre iubesce padurea

afara de acea fiindu si in minoritate, totusi avemu cauza pentru ce se nu-lu tienemu asia de daunaciosu.

Modulu cum strica animalele arborilor, e urmatoriu. Pana ce arborii sunt tineri, adeca nu au erescutu de sub gur'a animalelor, le rupe virvulu, ramurile si sdobesce cu petiorele, i rupe si-i nimicesce. Mai tardiu cādu acestia suntu mai mari se freca de ei, i misca dela radecini, calca si nimicesce sementi'a cadiuta josu ce ar' servi pentru noua generatiune. In modulu acest'a animalele nu numai potu impedece desvoltarea si intinderea mai de parte a padurilor dara si pre cele existente potu se le nimicesca mai curundu sēu mai tardiu dupa marimea pericolului ce le amenintia.

Afara de animalele sugatorie suntu o multime, cari suntu stricatiuse pentru paduri. Atari suntu diferitele paseri de munte si de cāmpu, cari se nutrescu cu muguri si sementia. Insectele, precum suntu multele specii de cari (bostrichus) si fluturi, adeca omidele acestor'a suntu cu multu mai pericolose decātu inimicii amentiti, că-ci deca se incuiba in cantitate mare, potu in tempu scurtu se nimicesca paduri intregi. Am vediutu insumi casuri unde omidele au nimicitu padure de stejariu si bradu aproape mii de jugere. (In padurile Archiducelui Albrecht in proprietatea numita Bellge).

Cu tote pedecile ce sau aretatu contra estinderei padurilor in patri'a nostra resultatulu e că aceste ocupa unu teritoriu aproape de 14 milioane jugere, adeca 27% din totu teritoriulu; cade pre fia-care capu mai bine de unu jugeru.

Speciile de arbori esprimate in procente relativu la teritoriulu ocupatu de padure: Stejariulu (quercus pedunculata, sessiliflora, conferta et pubescens) 22.28%. Cerulu (quercus ceris) 3.72%. Fagulu 39.54%. Carpinulu 9.13%. Mestecanulu 2.39%. Popolu si salca 2.38%. Frasinulu, ulmulu, artariulu 1.32%, arinulu 0.47%, acatiulu 0.39%. teiulu 0.09%, molivulu 13.81%, bradulu 3.31%, pinulu silvestru 1.01. Laricele 0.06%.

Fagarasiu 1890.

Davidu Radesiu,
silvicultoru practicant.

Viti'a americana.

Totudeauna e mai usioru si mai bine, cādu poti invetiā din pagub'a altui'a. Asia este si cu caus'a filoxerei. Din pateniile Franciei potemu invetiā forte multu. Aici inainte de acelu'a cu 10 ani erau devastate 500.000 hectare de vinia si mai preatātea infectate de filoxera. Cā acelu'a pustiere colosala n'a produsu una sguduire sociala si financiala mai mare e de a se atribui diligintiei, perseverantiei si virtutei, cari lea desvoltatu si le desvolta dela inceputu si pana in diu'a de astadi francesulu. Mii de probe au ramasu fora succesulu doritu, dar' pentru acea elu nu vrea se scie de desperare nu vrea se se lase invinsu. Dela celu mai mare in tiera pana la celu mai micu, umeru la umeru lucra pentru-cā se invinga reulu sēu celu pucinu se-i subtraga din potere. Si aievea, că de si nu li-a succesu a delaturā cu totulu si a sterpi din radecina reulu totusi au ajunsu pana acolo, de potu sustienē vieritululu chiar' si in butulu filoxerei.

Intru adevèru fatigieile francesului puse intru studiarea filoxerei si a midiloceloru ce trebuie folosite intru nimicirea aceleia, merita tota recunoscintia si gratitudinea nu numai din partea totoruru tieriloru producatorie de vinu, ci chiar si din partea omenimei intregi. Multa experimentare a trebuit se se faca pana cându au aflatu, că cultivarea vitiei in solu nisiposu e scutita de filoxera, că inundarea cu apa delatura séu nimiceste insect'a, că asemenea lucréza si carbonatul sulfuricu.

Proprietarii nostrii de vinie, pre cari periclulu i-a atacatu mai tardiu, cu câtu suntu mai norocosi in respectulu acest'a! puseitiunea loru e cu multu mai avantajosa; ei nu trebuie se invetie din pagub'a propria, nu, că-ci se potu folosi de esperintieile cascigate prin neobositulu francesu, intrebuintiandu pentru sine rezultatele celea bune din Francia.

Deci proprietarii nostrii de vinie nu au se vina in tremu, chiar si cându filoxer'a e la radecin'a vitiei loru, căci modurile de estirpare sunt aflate deja, numai se-si dee silinti'a a le esecutá; si deca nu se incumeta a le aplicá, pote si din considerarea, că acelea suntu impreunate cu spese, din care cauza nu potu contá la una rentabilitate, — atunci li se mai imbia unu favoru in cultivarea vitiei americane.

Viti'a americana presteza ultimulu midilocu de aperare contra filoxerei. Luandu in considerare starea materiala si impregiurarile economiloru nostrii si noi suntemu de parere, că aceia, trecéndu cu vederea midilocel de estirpare, se imbracisíeza cu totu adinsulu cultivarea vitiei americane.

Inaltulu ministeriu a si facutu dispusetiunile necesarie, că in diferite puncte centrali ale tieriei, unde vieritul este imbraciosiatu in mesura mare, se se infientieze scóle de vitia americana, unde poporulu si respective proprietarii de vinie, in interesulu propriu si alu binelul comunu, au se invetie cultivarea vitiei americane; sadirea, altuirea ei etc. Din scólele acestea se voru impartí apoi sade pre lângu unu pretiu moderatu seau si gratis dupa impregiurari. Viti'a americana pentru provederea scóleloru din cestiune se va poté capetá dela inaltulu ministeriu de agricultura, prelângu unu pretiu forte bagatelu seau pote chiar si gratisu.

Dupace filoxer'a deja se afla si pre la noi, si dupa ce potemu crede, că acea va luá dimensiunei totu mai mari si astu-feliu nu suntemu securi, cari voru scapá de ea si cari nu, nu infárdiamu a recomandá, că dispositiunile mai inalte emise in respectulu acest'a, se fia imbraciosiate cu tota caldur'a.

Cumcă viti'a americana respective mai multe specii de ale ei suntu in stare se resiste filoxerei, erasi se documenteaza prin esperintieile francesului. Esperintie de 20 ani demustra pana la evidentia, că unele vitie americane au chiamarea a substituí vitiele europene nimicite prin filoxera. E dar' faptu constatatu, cum-că multe vitie americane resista filoxerei.

Precum mai amintisemu in colónele acestei fóie, vitiele americane suntu multifarie; dintre ele, am vorbitu despre vitis labrusca, carea dimpreuna cu numeroáele sale varietiiuni precum Izabella, Concord, Diana, Martha, Perkins etc. semena forte multu cu vitiele europene, dar' apoi si facia de filoxera au pucina resistintia, togmai pentru acea nu voimu a le descrie mai cu deameruntulu, ci ne vom nisuí a face cunoscute mai de aproape alte vitie americane, despre cari s'a adevèratu, că deplinu resista filoxerei; atari vitie suntu:

Vitis riparia, despre acest'a s'a esperiatu si se scie cu certidune, că in modu absolutu resista filoxerei, ma una variatiune a acesteia numita *Riparia sauvage*, nu numai că resista filoxerei, ci filoxer'a neci nui ataca radecinile, adeca nu se asiedia pre ele, ci numai pre frundiele ei,

unde nu pote face dauna si de unde filoxer'a in scurtu tempu ar' pericu totulu, deca in jurulu acel'a nu s'ar' aflá alta specie de vitia. Unii afirma, cum-că *Riparia sauvage* viti'a de vinia primitiva, carea pastrandusi vinjosimea selbaticiei sale originarie e in stare a se luptá cu ori ce vicisitudine si astu-feliu pote se resiste si insecteloru mai bine, decâtu ori si care alta variatiune, careia prin cultivare i s'a debilitatu organismulu; si probabilu, că filoxer'a nu iubeste sucurile acestei plante primitive, ce au unu gustu mai duru, si chiar' din acest'a cauza nu o ataca.

Dar' se vedemu mai deaprope ce infaciare are vitis riparia. Eta descrierea ei, in scurtu, ar' fi acest'a: Frundiele ei sunt 3—5 lobate si cu margini neregulate crestate, apoi suntu golasi seau cu pucini peri. Fructele suntu mici in bone si acríe, si nu suntu bune de mâncare; din caus'a acest'a *V. riparia* dimpreuna cu varietiiunile sale nu se recomanda pentru productiunea directa, ci cu atátu mai virtosu se recomanda că subiectu spe a altui in elu specii nobile europene. Unii dicu, că varietiiunea ei numita Taylor se pote cultivá si directu si că ar' produce vinu albu si inca bunu, cu gustu acríu dar' placutu. Sporirea ei este forte usióra, fiindu-că se prinde cu multa usiorintia si curundu si- face radecini in abundantia. Una alta vitia americana ce resista filoxerei este:

Vitis aestivalis. Frundiele acesteia decomunu suntu lobate si in etatea tinera pre ambe faciele au peri scamosi de colore rosietica si destulu de desi, mai tardiu inse faci'a de asupra remane golasia. Bonele fructului sunt merunte. Filoxer'a se pune cu multimea pre radecinele ei, dar' nu-i pote stricá.

Acest'a specie se pote cultivá directu, adeca fora a se altui in ea, deorece strugurii ei au gustulu struguriloru din Europ'a. Ea presteza vinu rosíu, in calitate de midilocu bunu. Strugurii ei se cocu tardiu. E de insemnatu, că sadele, respective cepurile ei nu se prea prindu si din caus'a acest'a sporirea ei se intempla prin botosire seau prin altuire. Are mai multe varietiiuni, intre cari mai insemnate este *V. Jacques*, acest'a prinde radecini mai usioru, decâtu celealalte varietiiuni, produce forte multi struguri si relative vinulu celu mai bunu. Se afirma, că pre unu hectaru ar' produce la 60—70 hectolitru de vinu.

Afara de speciile amentite mai suntu ele inca una multime de vitie americane hibride séu de origine incerta. Deorece inse cele mai multe dintre speciile hibride s'au formatu prin incrucisarea cu *V. vinifera* seau cu *V. labrusca* nu potu resistá filoxerei.

Dar' apoi se afla si de acelea, cari nu numai resista filoxerei, ci sunt pretiose si din altu punctu de vedere. Atare este *York-Madeira*, acarei vinu, ce e dreptu are mirosulu neplacutu de vulpe, dar' pentru altuire prestéza subiectulu celu mai bunu.

Scóla de vitia americana vomu impoporá-o cu varietiiunile *Riparia sauvage*, *Eleira*, *Taylor*, *Grandnoir*, *Jacques*; aceste se recomanda si pentru productiunea directa; mai departe cu *Herbemont*, *Virginia*, *Rulander*, *V. Solonis*, *Clinton*, *Cinthyana* si *Cunningham*, cari mai multu se intrebuintieza cá subiecte de altuire.

Din tote acestea potemu vedé, cum-că varietiiunile, ce apartienu la *Vitis aestivalis* si *Vitis riparia* suntu in stare se resiste filoxerei, adeca si atacate de filoxera inca potu trai si nu suferu nimicu.

Si ore in ce sta acésta potere resistentia?

(Va urmá).

Nr. 680 — 1839.

Circulariu

catra tote eforiile si toti invetiatorii scolilor granitiereseci.

(Continuare din nr 9).

Se vede dara din cele dise pana aici, cu privire la tractarea stilului, ca o mare parte a invetiatorilor nostri, nu e in chiar' cu materialulu stilisticu, ce e de a se tracta la cutare si cutare despartimentu si clase, nice cu modulu tractarei lui. Altii era s'au pusu, desi pre incetulu, in curentu cu cea ce se cere din acestu obiectu si cam in fia-care septemana au lucratu cu fia-care desp. cate o tema precum s'a intemplatu la Oriatu, la Copacelu, Tientiari si Hatiegu.

Unu pedagogu dice cu privire la stilu: „candu scolarii suntu in stare . . . a se exprima asupra celoru audite si esperiate in modu fluentu si corectu, atunci scol'a poporala si-a ajunsu scopulu. Se nu alergamu dupa scopuri, cari nu se potu realisa“. Apoi ca se potemu ajunge acestu scopu — nu imposibilu — cu lucrarile stilistice e de a se incepe inca din anulu alu doilea de scola, la cole cu 2 si 3 invetiatori, er' la cele cu unu singuru invetiatoriu din anulu alu treilea; si ar' fi consultu, ca despartimentele se se instrueze separatu din acestu obiectu. Astu-feliu se nu mai obvina regretabilulu casu, ca dela scolari, cum suntu cei din cl. II dela scoile cu 3 invetiatori: din Tohanu, V. Recea, Ohab'a si Jin'a, se nu ni se tramita elaborate stilistice, precum nice dela clas'a sup. din Jin'a; er' dela cea din Ohab'a numai teme — decopiate ori scrise dupa dictatu — sub nume de teme stilistice.

Deca e inse se damu si acum unele indrumari — si vedemu ca suntu de lipsa — in privintia alegerii materialulu de tractatu, noi suntemu de urmatorea opiniune:

In aulu alu doilea de scola se se incepa cu numirea de obiecte, persone, animale, plante si minerale, pre bas'a invetiamentulu intuitivu, apoi cu numirea de insusiri si activitati, firesce totu in propusetiuni intregi si observandu-se interpunctiunile obveniende (vedi si instructiunea de B. Petri pag. 30 si 31!) In anii urmatori, temele stilistice se se lucre pre bas'a cartii de lectura, care amu pote-o numi foculariu alu invetiamentulu limbisticu, si ici si colo si pre bas'a celorualte obiecte de invetiamentu.

Procesulu ar' fi celu urmatoriu:

Anulu III de scola.

1. Invetiati de rostu si scrieti din memoria, observandu tote interpunctiunile obveniende, 5 ronduri si $\frac{1}{2}$ din pies'a „cartea“!

2. Alini'a a dou'a si a treia din pies'a „tabliti'a“!

3. „Asemenarea tablitiei cu cartea“!

4. „Asemenarea tablei cu pultulu“!

5. Decopiatu pies'a „tabla“, dar' asia, ca substantivele, pronumele, adjectivele si verbele din singulariu, cari se potu, se vina in pluralu!

6. Scrieti din memoria aline'a 1 din pies'a de pre pag. 9 a cartii de lectura!

7. Din pies'a „doue fera de plugu“ decopiatu 4 $\frac{1}{2}$ sire, inchipuindu, ca unulu fia care din voi a cumperatu ferale!

8. Decopiatu epistol'a de pre pag. 20, punendu: loculu si datulu . . . si inchipuindu ca o scrieti mai multi (Noi..!)

9. Decopiatu 3 strofe din poesii „scolariulu indreptatu“ dar' inchipuindu, ca voi unulu fia-carele a-ti patitu acesta!

10. Acum tem'a de mai susu o scrieti in forma de epistola!

11. Decopiatu pies'a „celariulu“, dar' asia, ca in locu de celariu se diceti preste totu loculu pivnitia, in locu de odae se diceti chilia, in locu de umedu se puneti era altu cuventu, apoi si in locu de verza, legume, pane si pastreza!

12. Decopiatu din pies'a „cas'a ca locuintia a omului“, 5 sire, dar' vorbindu despre cas'a vosta!

13. Ce se numesce familia? Ce membrii suntu in in familia voastra? Cum trebuie se-si creasca parintii pre copii? Cum trebuie se se porte copiii facia de parintii loro?

14. Spuneti cu aite cuvente si nu in poesia, ce se cuprinde in fia-care strofa din poesii: „promisiunea unui bunu copilu“, incependu asia: Parintii cei buni ingrigescu cu iubire de crescerea filoru loro. . . .

15. Lucrarea de mai susu o scrieti si in forma de epistola! (Datulu si loculu se spune, asemenea si alocutiunea, ba chiar' si inceputulu).

16. Decopiatu alini'a antai'a din pies'a „boulu si vac'a“, dar' asia, ca cele dise acolo despre vaca, se remana afara!

17. Invetiati de rostu alini'a antai'a din pies'a „canele“ si o scrieti din memoria!

18. Asemenati acum boulu cu canele, dar' numai in privintia insusiriloru, ce le a-ti fostu descriu!

19. Ce numimu animale? Ce numimu animale sugatore? (Acestea definitiuni se estragu din pies'a: „asemenarea canelui cu vac'a“) Cari suntu cele mai folositoare an. sugatore?

20. Decopiatu alini'a antai'a din pies'a „gain'a“, dar' asia, ca de cocosiu se nu pomeniti nimic'a adeca trecendu descrierea din pluralu in singulariu!

21. Decopiatu alini'a antai'a din pies'a „rati'a si gasc'a“ dar' descriindu „ratioulu si rati'a“!

22. Decopiatu „asemenarea gainei cu gasc'a“ dar' subiectele si predicatetele se fia preste totu loculu in pluralu!

23. Invetiati de rostu pies'a „albin'a“ si apoi in forma de epistola catra unu amicu se o scrieti din memoria!

24. Asemenati musca cu albin'a, dupa pies'a „asemenarea muscei cu albin'a“, dar' stramutandu subiectele si predicatetele in pluralu!

25. Faceti o imitatiune dupa pies'a „muierea si gain'a“, considerandu urmatoriele: o femeia voia se puna o cloca. Ea a pusu o gaina, ce nu cadiuse inca cloca. Ca se stea pre oua o lega de picioru. Ea strica ouele!

26. Dupa pies'a „beseric'a“, descrieti beseric'a noastra!

27. Dupa pies'a „cas'a comunala“ descrieti cas'a comunala din . . . .

28. Asemenati beseric'a noastra cu cas'a comunala!

29. Din pies'a „satulu-orasiulu“ invetiati de rostu alini'a antai'a si 5 si apoi le scrieti in forma de epistola (punendu loculu si datulu . . . adresandu-o tatalui vostru si incependu: Astadi am lucratu in scola urmatorea tema stilistica: . . . .)

30. Faceti cu datulu de astadi o epistola catra pretinulu vostru Nicolae (pretin'a Mari'a) in care lu-rogati se ve imprumute pre vre-o 3 dile cartea lui de poesii!

31. (Dupa propunerea: adeverintiei).

Se dati o adeverintia pretinului vostru N. despre primirea cartii de poesii . . . !

Anulu IV de scola.

1. Invetiati de rostu din pies'a „merulu“ 11 $\frac{1}{2}$ sire si descrieti dupa ea: perulu!

2. Descrieti: persec'a, dupa modelulu descrierei merului (pomei), continuare din lucrarea trecuta (sirulu 12)!

- 3- Asemenati merulu (póm'a) cu persec'a!
4. Subiectulu si pred. din „asemenarea merului cu agrisiulu“ le stramutati din singulariu in pluralu si asia decopiatu acést'a piesa!
5. Decopiatu alini'a a dou'a din pies'a „rima“, dar' asia cá cuventulu „rim'a“ preste totu loculu se vina in sing., impreuna si predicatulu!
6. Decopiatu din alini'a a treia a piesei „melculu“ 11 sire, punendu subiectele si predicatule in pluralu!
7. Dupa alini'a a dou'a din pies'a „gradina“, descrieti gradin'a scólei nostre, lasandu ce e de prisosu si adaugédu ce lipsése!
8. Decopiatu alini'a antai'a din pies'a: „ingrigiti de gradina“, dar' se incepeti asia: „Cum ar' fi vrutu Vasilie . . . . . Apoi in alini'a a doua se inlocuiti cu altele urmatoriele cuvinte: Ce e dreptu, vrea, trebuie, se scie, bunulu, se crésca, nu-i va dá, deci, ingrigire, apoi, tramite, tempulu, prosperéza, pre urma, mai trebuie, se plivésca, insecte, vatamátóre!
9. Decopiatu alini'a antai'a din pies'a „copii si semburii de perseca“, dar' verbele din perf. si prea perf. simplu se le puneti in celu compusu: (aduse, vediusera, mirara, intréba, respunse, dise, adause; si vice-versa: au gustatu, v'au placutu, v'am adusu, mi-am pastratu, ai facutu, l'am aruncatu, l'am spartu, am gasitu, ai lucratu, te-ai aretatu)!
10. Decopiatu alinia 1, 2 si din a 3 numai doue sire din pies'a „copilulu, vac'a si gradin'a“, dicédu: „copil'a, bivoliti'a si vi'a“ si verbele din perf. simplu se le stramutati in celu compusu si apoi incheiati asia: „si Pa mustratu; ér' copilulu a promis, cá nu va mai face asemenea gresiele“.
11. Lucrarea de sub 10 scrieti-o si in forma de epistola (catra o matusia), inchipuinduse cá voi ati patitu acést'a!
12. „Plangerea unei floricele“ se o copiatu, punendu pronumele si verbele in a dóua persona, asia:
Frundia verde de aluna
Te dusei noptea pre luna
Se gasesci etc. . . . .
13. Invetiati de rostu si scrieti din memoria punctu 1 din pies'a „ferulu“; la urma insirati si locurile, unde se afla in Ardealu bái de feru!
14. Decopiatu din alini'a a dou'a a piesei „sarea“ 12½ sire, inlocuindu cu altele acestea cuvinte: fiindu de colórea, aprópe, se scóte, mine, adanci, adese, forte, de lipsa, cáci, mai tote, dara, stomachulu, animalele, trebuintia. Apoi punendu si locurile, de unde se scóte sare din Ardélu.
15. Asemenati sarea cu ferulu! In ce séména? Si in ce nu séména?
16. Dupa cele dintai 8½ sire din pies'a „pamentulu“ scrieti despre hotarulu comunei nostre si incepeti: „Hotarulu comunei nostre . . .“, numindu si siesurile, colinele, dealurile, muntii si riurile mai insemnate de pre elu!
17. Prefaceti in prosa poesi'a „bradulu“!
18. Asemenati cele narate despre „bradu“ cu sórtea vitréga a Romaniloru!
19. Invetiati de rostu alini'a 1 din pies'a „sórele“; dupa alu patrutea punctu (.) insirati in o propusetiune si dealurile si muntii, cari forméza marginea orizonului nostru spre cele 4 regiuni si apoi continuati!
20. Alini'a 1, din pies'a „arborii, róu'a etc.“ in care se vorbesce adeca despre arborii, o decopiatu, inlocuindu cu altele tote cuvintele, ce se potu inlocui si arboriloru le diceti vapori!
21. Schimbati in prosa: „resaritulú sórelui“!
22. Schimbati in prosa si poesia: „norii“!

23. Aretati pre scurtu planulu urmatu la descrierea piesei; „graulu“ si incepeti asia: Aici se vorbesce mai antáiú despre radecini si cotoru. Apoi despre nodurile paiulu si despre frundie . . . etc.“

24. Alini'a a dou'a din pies'a cucuruzulu o invetiati de rostu si o scrieti din memoria in forma de epistola (catra o sora) mutandu verbele in tempulu venitoriu!

25. Aretati pre scurtu planulu, dupa care e compusu punctu 1 din pies'a „lucrarea pamentulu s'au economi'a de campu“! (se incepe asia: Se spune mai antáiú, ce se numescu economi de câmpu. Cá acestia prasescu bucate. Cin bucatele acestea véndu meseriasiloru etc.)

26. Decopiatu din punctu 1 alu piesei: „panea nostra etc.“ 8 sire si preste 7 sire treceti, impreunandu sirulu 8 cu 16 asia: „si Domnedieu asculta acést'a rogatiune . . . pana la punctu 2, panendu tote verbele in tempulu presente!

27. Faceti o enarare din urmatoriele intrebari si propusetiuni frante: Câti ani suntu dela nascerea lui Christosu? S'a taiatu . . . . a . . . . di. La dusó in beserica la . . . dile. A crescutu in cas'a . . . . in comun'a . . . . La . . . ani s'a dusu cu . . . . in beserica la . . . . La . . . ani s'a botezatu dela . . . . in riulu . . . . Atunci a inceputu . . . popórele. Densulu si-a alesu . . . . . Apoi a invetiatu si a facutu . . . . in vreme de . . . . Cându era de . . . . ani lau restignitu . . . . A treia di a . . . . La . . . dile s'a . . . . la ceriu; ér' a . . . . di dupa inaltiare a tramisu pre . . . . apostoliloru.

28. Ascultati se ve mai spunu odata istori'a despre portarea lui Josifu, fiulu lui Jacobu in cas'a parintiloru sei (se spune). Se o scrieti acum, cam cum ati audit'o!

29. Spuneti in scrisu si in forma de epistola (catra unu veru din altu satu), cum ati petrecutu diu'a pasciloru! (Incepeti: „Cu mare doru am acceptatu diu'a invierei . . . etc.“ Apoi spuneti cum si cându vati scolatu, unde ati mersu, ce ati facutu la beserica, dupa beserica, preste di si incheiati, intrebandu pre verulu vostru, cum a petrecutu elu la Pasi!

30. Narati, cum se face joculu de a cloc'a cu pui!

31. Ve inchipuiti, cá baietii sunteti mesari (fetele cusatoresu) si cá dati domnului preotu . . . o cuietantia despre 10 fl. pentru o mésa, si unu patu, facute de voi, (fetele despre 2 fl. pentru cusutulu unei ie dómnei . . .).

32. (Dupa ce se esplica contra cuietanti'a). Se faceti o contra cuietantia despre sumele primite in p. 31!

Anulu V de scóla.

1. Aretati planulu generalu, dupa care e tractatu „stejarulu“!

2. Asemenati stejarulu cu muschiulu! In ce séména si in ce nu?

3. Pre bas'a planului, dupa care e descrisa „privighitóra“, descrieti rondoneu'a!

4. Pies'a „lupulu si mnelulu“ se o decopiatu, dar' asia cá se nu fia diceri directe de locu in ea; adeca nu in forma dialogica!

5. Staformatu in prosa poesi'a: „vulpea si pómele“!

6. Imitatiune dupa lucrarea precedentu: „Taurulu si gradin'a cu otava“ — despre unu tauru, care vediu otava grósa in o gradina inchisa bine.

7. Alta imitatiune analóga: „Pisic'a si ól'a cu smântan'a“ — despre o pisica, care vede in unu castanu cu usia de sticla, o óla cu smântana.

8. Érasi o imitatiune analóga: „copilulu si cuibulu“ — in locu de vulpe se inchipuesce unu copilu, in locu de

pomu, unu arboru inaltu, in locu de pome, unu cuibu cu pui.

9. Asemenarea stiucelor cu bróscele (in plurala).

10. Spuneti momentele principale din „isvorulu si caletoriulu“!

11. Invetiati de rostu pies'a: „brósca si boulu“ si o scrieti din memoria cu tote interpunctiunile, cari se cuviniu. Puneti la urma si moral'a!

12. Poesi'a: „doi raci“ o prefaceti in prosa si adaugeti si moral'a!

13. Incercati a face unu dialogu, respective unu trilogu, pre bas'a fabulei: „raculu, brósca si stiuc'a“!

14. O imitatiune despre „doi carausi“, cari se intalnescu pre o punte ingusta — cu carele si vitele. — Nu lasa tunulu dupa altulu; se primejduescu . . . Moral'a.

15. Alta imitatiune despre „cei doi copii“, cari au vediuu de o data unu banu josu — saru asupr'a lui, se cërta, e tina si ce li se intempla?

16. Punctu I din pies'a „tat'a, copilulu si incrisiorulu selbaticu“ se-lu decopiatu, inchipuindu-ve, cà voi ati fostu acelu copilu. Verbele din perf. simplu se le puneti in celu compusu si tote cuvintele, cari se potu, se le inlocuiti cu altele sinonime!

17. Aretati pre scurtu lucrarile, ce se receru la cultivarea unui pomu, dupa pies'a de sub Nr. 16. Incepeti asia: Antãiu avemu lipsa de pomisoru selbaticu, care se prasesce din semburi s'au se aduce din padure . . . etc.

18. Fratele tramite din Brasiovu cele cerute de sor'a s'a An'a in epistol'a dela pag. 105, atara de semèntia de viola si de radecinele de zambile si camelii; ce i-ati scrie voi cá respunsu, deca ati fi acelu frate?

19. Cetiti mai de multe ori epistol'a dela pag. 132 si ve scotiti bine, cam cum va fi fostu epistol'a, ce a scris'o fic'a, mamei sale si apoi compuneti si voi un'a — inchipuindu-ve in loculu acelei fete!

20. Fabul'a „judعاتile suntu pagubitóre“ se o prefaceti in prosa!

21. O imitatiune despre „doi copii si nuc'a“, cari adeca au gasitu o nuca si s'au certatu; in urma unu omu i-impacuesce, mancandu elu mediulu si loru dandu-le cogile. Moral'a.

22. Pies'a „Joanu Paserariulu“ se o scrieti in forma de epistola (catra unu amicu) inchipuindu-ve, cà unulu fia-care din voi a fostu acelu copilu. Verbele din perf. simplu se le puneti in celu compusu, cuvintele ce se potu se le inlocuiti cu altele si se incepeti asia: . . . . . Èta ce mi s'a intemplatu. Eu cá copilu, ce amblãm la scõla, am prinsu odinióra o vrabia . . . etc.

23. Explicati pre scurtu si la intielesu, ce ceremu noi in rogatiunea: „Tatalu nostru“!

24. Narati in scrisu, cum se face adaugerea!

25. Aretati in crisu, cum se pote aflã suprafaci'a unei figuri in forma de oblungu (□□□□).

26. Descrieti comun'a nostra dupa: positiune (e asediata pre siesu etc. langa dealu, munte); intre cari comune, in cerculu, in comitatulu; ce riuri curgu prin apropiere; numerulu caselor si alu locuintelor; locuitorii dupa natii, religiune, ocupatiune. Câte beserici? Câte scõle? Câte fabrici etc.? Starea culturala a omeniloru.

27. Ascultati se ve spunu ceva despre trecutul comunei nostre! (se spune istoriculu comunei pre scurtu). Scrieti ce ati auditu, in forma de epistola (catra mosiulu vostru)!

28. Faceti o asemenare intre servitiile, cari le face preotalu si intre acelea, cari le face primariulu;

29. „Trebuintiele de capetenia ale omului“. Aeru, lumina, caldura, pana e micu ingrigirea parintiésca, nutre-mentu, imbracaminte, locuintia, invetiatura si educatiune. Despre fia-care trebuintia se se faca bataru câte o propusetiune potrivita.

30. (Dupa-ce se explica atestatul). — Faceti unu atestatu, inchipuindu-ve cà sunteti stapâni, ér' fetele stapâne si cà acelu atestatu 'lu dati servitoriulu (servitórei), care va servitu cu credintia in tempu de 2 ani!

31. (Dupa-ce li se explica contulu). Inchipuiti-ve, cà sunteti lacatusi (fetele tiesetóre) si cà aveti se dati contu despro facerea unei chiei cu 55 cr., a unui lacatu cu 25 cr. repararea unui orologiu de parète cu 86 cr. si pentru facerea unui zaru cu 1 40 cr. (fetele despre tieserea a 20 coti panza de canepa a 80 cr. 1 fl. 60 cr., a 25 m. panza de bumbacu a 10 cr. = 2 fl. 50 cr. si a 30 cr. rifuri de panza de inu a 9 cr. = 2 fl. 70 cr.

Anulu VI de scõla.

1. Pies'a „elevii recunoscatori“ se o scrieti, cá si cându ar' vorbi-o profesorulu, incependu cu alim'a a dou'a!

2. Decopiatu pies'a: „invetiatur'a e cá semèntia“, care e cu litere cirile, cu litere latine si explicati pre scurtu intielesulu fia-carei invetiaturi!

3. Legend'a „povestea unei pasaruice“ se o schitiati pre scurtu cu momentele cele mai principale!

4. Cum avemu se ingrigimu vitele?

5. Cari 'su legumele cele mai folositoare si cari 'su lucrarile mai de capetenia la cultivarea loru?

6. Cum am poté explicã mai pre largu sentinti'a „Rogative si lucrati“?

7. Care e planulu dupa care e lucrata legend'a „Manastirea dela Arghesiu“? Ce se dice in punctu I, II, III, IV si V?

8. Spuneti momentele mai insemnate din poes'a „sil'a“!

9. Narati in momentele ei principale poes'a „statornici'a in credintia“!

10. Dialogulu „isvorulu“ se-lu reproduceti pre scurtu in forma indirecta!

11. Descrieti p. 2 din pies'a „pamentulu“, dupace o veti fi cetitu mai de multe ori!

12. Cum se formèza trasnitulu? Si cum ne potemu aপরã in contr'a lui: a casa, in câmpu, in padure etc.?

13. Descrieti ièrn'a in prosa, dupa poes'a „ièrn'a“!

14. Prefaceti poes'a „viscolulu“ in prosa!

15. Schimbati in prosa si poes'a „vér'a“!

16. Asemenati vièti'a omului cu cele 4 anutempuri!

17. Cetiti mai de multe ori „od'a“ din urma si o lucrati pre lungu in prosa!

18. Se descrie in fia-care câte unu animalu selbaticu sugatoriu!

19. Se descrie fia-care câte unu pomu!

20. Se descrie fia-care câte unu metalu!

21. Se descrie fia-care câte unu obiectu, facutu de man'a omenésca.

22. Ce dechilnire e intre omeni si animale? Ce intre animale si plante? Si ce intre plante si animale?

23. Cum pote fi omulu fericitu in acèst'a viètia si in cea venitoare?

24. (Se explica obligatiunea). Apoi li se dà se faca o obligtiune despre 20 fl. imprumutati dela I. din P. pre unu anu cu 6%.

25. (Se explica plenipotentia). Apoi li-se prescrie a face o plenipotentia, prin care inputerniesce pre verulu seu L., cà se-i scõta pretensiunea de 60 fl. ce o are la T. din V.!

26. (Li se explica contractulu). Apoi li se demanda a face unu contractu, prin care 'si dà in chiria cas'a si tote zidirile sale din strad'a M. Nr. . . . pre 3 ani pre lângu sum'a de 25 fl. la anu; ér' reparaturile se le faca chiriasiulu.

27. Una contractu de esarendare a unei gradine de 2 jughere in partea de hotaru . . . ur. trop., pre 2 ani cu 40 fl. pre anu.

Atât'a ajunge pentru scõla de tote dilele. Cu scrisorile de afaceri e de a se continuã in scõla de repetitiune.

Propunendu-se stilulu in modulu acest'a, mai multu pre bas'a cartii de lectura, i se usioréza încâtuva lucrarea invetiatoriului. Temele se desvólta pre incetulu, treptatu si in modu sistematicu. Se deprinde mai bine ortografi'a prin decopiere, prin scrierea din memoria etc. si se punu in practica mai adeseori cele mai momentóse regule gramaticale si sintactice. In modulu acest'a se deprinde si intaresce judecat'a, se cultiva fantasi'a si memori'a tienendu-se totu odata contu si de cea ce pretinde didactic'a la tractarea stilului, cá adeca exercitiile stilistice se presente urmatóriele gradatiuni: a) Materi'a si form'a data. b) Materi'a data si form'a schimbata. c) Form'a data si materi'a schimbata. d) Materia aratata numai prin tema si dispositiune; dupa care urméza. e) lucrare libera.

Dar' se intielege de sine, cá piesele, cari se dau spre a se deprinde si cá ocupatiuni stilistice, sunt de a se tractá mai antáiu, cátu mai bine, in modu logicu si gramaticalu.

Numai asia stilulu devine cultivatoriu, numai asia elu pregatesce mai bine pre scolari pentru a intielege ori ce genu de literatura poporala si de a petrunde mai usioru prin diferitele peripetii ale scrieriloru.

Trebue se ve dedati, domniloru invetiatori; trebue se vi se faca in carne si sânge principiulu, de a lucrá din iubire — si nu numai siliti si urmariti — pentru instructiunea rationala a eleviloru si pentru bun'a crestere a loru. Deca acestea inse le aveti in vedere, apoi si stilulu trebue se-lu tractati cu mai multa tragere de inima, cá pana acum.

f) Memorizarea si declamarea.

Pre lângá cele disc de noi cu alte ocaziuni in acest'a privintia, repetamu de asta data numai atát'a cá materi'a ce se dá spre memorizare se fia mai antáiu tractata logicu cu tota ingrigirea; ér' recitarea se se faca in tonulu celu firescu si cu sentiementu, cá-ci pre acest'a cale, pre lângá cultivarea judecatiei si a memoriei, se casciga desteritate in vorbire si se producu idei si sentiemente si in ascultatori. Acestea si sunt scopurile deprinderiloru in declamatiune.

g) Caligrafia.

Din anu in anu acestu obiectu, de atát'a importantia practica in viét'a dilnica si de o insemnatate principala in privintia cultivarei sentiului esteticu, vedemu cu mare regretu, cá se negliéza mai pretotindenea, luandu loculu „scrisului frumosu” „scrisulu uritu”.

Acést'a impregiurare ne îndemna a ve provocá din nou, cá se deprindeti mai adeseori si cu mai multa ingrigire caligrafia, atátu in orele ei proprie, cátu si la ortografi'a, la scrisulu dupa dictatu si la stilu, cá astu-feliu scrisorile dela scóele nostre, nu numai se se dee inderetu, ci ele se devina din ce in ce mai regulate si mai frumoase.

3. Trecemu preste urmatóriele obiecte: computu, geografia, istoria, constitutiune, istori'a naturala, fisica si economia.

Fara a ne face observatiuni mai detaliate, desi ar' fi si aici multe de disu; pentru-cá in unele locuri — pucine in adeveru — la diferite obiecte numite aici, alegerile suntu atátu de nepotrivite si neperfecte, in cátu stau sub orice critica.

Nu potemu inse trece cu vederea, cá la Racoviti'a in clas'a II s'a invetiatu in sem. II chiar' numai pana la

Austro-Ungari'a, pre cându la cele mai multe scóle cu unu singuru invetiatoriu s'a tienutu mai bine contu de pretensiunile planului de invetiamentu.

In conspectulu clasei II desp. III, dela scóla din Lis'a se dice cá s'a propusu: „Comit. Fagarasiului, marginile, riurile, muntii, comitatele cu capitalele din Transilvani'a. Unele cunoscutie topografice”. „Topografi'a e: „descrierea unui locu, satu, orasiu, cu teritoriulu seu”. Dupa specificatiunea autecedenta asia dara, definitiunea „unele cunoscutie topografice” este de prisosu, s'au deca i-am dá vre-unu nume, i-am dice: podóba ridicula.

Apoi la Jin'a in clas'a III nu e de locu proportiune intre materialulu percursu in sem. I — Transilvani'a — si intre celu din sem. II — totu materialulu geograficu, ce se recere in scóla poporala; precum nice la propunerea istoriei nu se tiene contu de materialulu propusu din geografia, tractanduse adeca multu materialu din istori'a generala precându din geografia de abia a ajunsu la Transilvania.

Din constitutiunea patriei s'a propusu la cl. III din V. Recea, in sem. I, numai „antisti'a si reprezentanti'a comunala”; ér' la Cârjiti desp. superioru, totu in semestrulu I numai „famili'a si alegerea comitetului comunalu”. Apoi in cl. III din Ohab'a: „dreptulu privatu si publicu”. Impartiri de acestea in manualulu introdusu in scóele nostre nu esista.

Alegerea materialulu tractatu din istori'a naturala inca lasa forte multu de doritu. Asia la scóla din Cârjiti pre basa conspectului, nu s'ar' fi luat mai nimica; la cl. II din Vestemu nu sa tractatu nice o planta in intregu anulu; ci numai anum. rumegatore, rapitóre, paseri, amfibii, si reptilii si minerale.

In cl. III din Ohab'a, numai animalele, plantele si mineralele, cari ocuru in cartea de J. Popescu, suntu prea pucine. Atát'a sa tractatu din acestu obiectu si la scóle cu unu singuru invetiatoriu; ér' la Cugieriu in clas'a de baieti. desp. superioru, clasificatiunea animaleloru tractate se face in modulu urmatoriu: „anim. de casa preste totu — rapitore, rumegatóre, copitóse, paseri si paseri innotatore.

La V. Recea in sem. I nu s'a propusu in nice o clasa, conformu conspectului, vre-unu ramu alu economiei, precându s. e. la Copacelu in cl. II éta ce s'a tractatu in sem. I: „Rigolarea, folosulu ei, scoterea si pastrarea legumeloru si a semétieloru preste iérna. Culegerea pomeloru, cucuruzulu si gogósieloru. Pastrarea loru, asiediarea curechiului, ingrasiarea porciloru, pastrarea carnei, nutritiunea animaleloru de casa, morburile si curarea acestor'a, cnservarea gunoiului, speciile lui, grigirea stupiloru preste iérna si nutritiunea din necesitate a acestor'a”

Ce diferentia intre Copacelu si Recea in acest'a privintia!

(Va urmá).

S.

➔ Rogámu pre stimatii abonati, cari inca nu si-au achitatu abonamentulu, se binevoiesca a ni tramite pretiulu.